

Preacher Training: A Comparative Analysis

Vaizlik Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Hüseyin Emre Duran*

Abstract: Religions, which are as old as human history itself, have offered various teachings to guide individuals and societies toward an ideal way of life. According to Islam, the primary mission of all prophets sent by God was to provide religious guidance (irshad). This mission was inherited by Muslims and gradually evolved into an important profession throughout history. Until the establishment of the madrasah system, preachers were generally trained in mosques and scholarly circles. With the institutionalization of madrasahs in the eleventh century, the education of preachers was largely undertaken by these institutions. By the Second Constitutional Era (1908–1918) of the Ottoman Empire, criticism of both the preaching profession and the qualifications of preachers had become increasingly widespread. As a result of these criticisms and the search for reform, an independent institution called Madrasat al-Waizin (Medresetü'l Vaizin) was established as a specialized madrasah dedicated exclusively to the training of preachers. Although this institution was unable to fulfill its intended mission due to the political and social conditions of the period, it offers valuable historical experience that may contribute to addressing contemporary educational challenges in the Higher Religious Specialization Training Centers of the Presidency of Religious Affairs, where preachers are currently trained in Türkiye. Accordingly, this study comparatively examines these two institutions in terms of their educational programs, admission requirements, graduation procedures, and appointment processes. Drawing upon historical experience, it discusses the potential contributions of the Madrasat al-Waizin model to the contemporary system of preacher training.

Keywords: Science of Religious Education, Non-Formal Religious Education, Preacher Training, Madrasat al-Waizin, Training Centers of the Presidency of Religious Affairs.

Öz: İnsanlık tarihiyle yaşıt olan dinler bireysel ve toplumsal anlamda ideal bir hayat tarzı sunmak amacıyla insanlara belirli öğretiler sunmuşlardır. İslam dinine göre de Allah'ın gönderdiği bütün peygamberlerin aslı ve öncelikli görevleri irşat etmektir. Peygamberlere verilen bu görev, Müslümanlara miras bırakılmış ve tarihsel süreçte önemli bir meslek haline gelmiştir. Medreselerin kuruluşuna kadar vaizler cami ve ilmi meclislerde yetiştirilen talebelerden oluşuyordu. 11. yüzyılda medreselerin sistemli bir hale gelmesiyle birlikte büyük oranda vaizlerin yetiştirilmesi bu kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. II. Meşrutiyet'e gelindiğinde vaizlik mesleği ve vaizler üzerine yapılan eleştirilerin arttığı görülmektedir. Bu eleştirilerin ve arayışların sonucunda da ihtisas medresesi denilebilecek, sadece vaizlerin yetiştirilmesi amacıyla Medresetü'l Vaizin adıyla müstakil bir medrese kurulmuştur. Dönemin şartlarından dolayı her ne kadar bu medreseden

* Dr., Republic of Türkiye, Presidency of Religious Affairs

Dr., T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6555-4600>

huseyinemreduran@hotmail.com

Cite as/ Atıf: Duran, H.E. (2026). Preacher training: a comparative analysis / Vaizlik eğitimi: Karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Turkish Studies-Comparative Religious Studies*, 21(3), 4477-4516. Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies95564>

Received/Geliş: 25 July/ Temmuz 2026

Accepted/Kabul: 20 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 25 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

faydalanılamamış olursa da günümüzdeki vaizlerin yetiştirildiği kurumlar olan Diyanet Yüksek İhtisas Eğitim Merkezleri'ndeki eğitimsel problemlere önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sebeple çalışmada bu iki kurum karşılaştırmalı olarak program, öğrenci kabul şartları, mezuniyet ve atama gibi hususlar ışığında incelenerek tarihsel tecrübelerimizden bugüne hangi katkıları sağlayabileceği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi Bilimi, Yaygın Din Eğitimi, Vaizlik Eğitimi, Medresetü'l Vaizin, Yüksek İhtisas Eğitimi

Structured Abstract:

Preaching (wa'z) is one of the most significant instruments of non-formal religious education in Islam, serving to enhance individuals' religious knowledge, beliefs, worship, and moral awareness. Since the time of the Prophet Muhammad, preaching has functioned as a primary means of religious guidance (irshād) and proclamation (tablīgh). Over time, it evolved into an institutionalized activity, and those responsible for delivering sermons came to be known as wā'iz (preachers). As one of the principal actors shaping the religious life of society, preachers have been trained through different educational institutions established in response to the changing needs of successive historical periods. Founded during the late Ottoman period, Madrasat al-Wā'izīn occupies a unique place in the history of Islamic education as the first specialized institution established exclusively for the training of preachers. Today, this responsibility is undertaken by the Specialization Training Centers affiliated with the Presidency of Religious Affairs (Diyanet).

The primary aim of this study is to compare Madrasat al-Wā'izīn and the Diyanet Specialization Training Centers in terms of preacher education and to identify the strengths as well as the aspects requiring further development in both institutions. The study comparatively examines student admission requirements, educational curricula, graduation and appointment procedures, and the qualifications expected of instructors. The central research question investigates whether the fundamental problems identified in preacher training approximately one century ago continue to persist in contemporary specialization training.

This study employs a qualitative research design based on document analysis. The data were obtained through an examination of the Regulation of Madrasat al-Wā'izīn, the legislation of the Presidency of Religious Affairs, specialization training curricula, and the relevant scholarly literature. The collected data were analyzed through a comparative perspective.

The findings indicate that both institutions adopted written and oral examinations in student admissions, required applicants to meet specific age and educational qualifications, and prioritized professional competence in their selection processes. However, one of the most significant differences lies in the compulsory service obligation imposed on graduates of Madrasat al-Wā'izīn. The study argues that this compulsory service requirement constituted an important institutional mechanism that benefited both the graduates and the state by ensuring the effective utilization of trained personnel.

The comparison of educational curricula constitutes the most remarkable finding of the study. In addition to core Islamic sciences such as Qur'anic exegesis (tafsīr), Hadith, and Islamic jurisprudence (fiqh), the curriculum of Madrasat al-Wā'izīn included a broad range of disciplines, including history, geography, literature, law, economics, philosophy, rhetoric, physical education, and health sciences. This interdisciplinary structure demonstrates that the institution sought not merely to produce religious scholars but to educate preachers capable of understanding society from multiple perspectives. In contrast, the curricula of today's Diyanet Specialization Training Centers are predominantly centered on the Basic Islamic Sciences, while courses related to the social sciences and educational sciences remain relatively limited.

The study further argues that the absence of an independent course on Rhetoric and Preaching (Hitabet ve Mev'ıza) in contemporary specialization programs represents a significant deficiency. Given that modern preachers address audiences with diverse educational backgrounds, age groups, and socio-cultural characteristics, incorporating disciplines such as psychology, sociology, communication, educational sciences, and religious counseling into preacher education would substantially enhance the effectiveness of religious services. Accordingly, the study emphasizes the necessity of training qualified preachers equipped with both pedagogical and andragogical competencies.

Regarding graduation and appointment procedures, both institutions require candidates to demonstrate professional competence through comprehensive final assessments. Nevertheless, while Madrasat al-Wā'izīn was specifically designed to prepare graduates directly for preaching positions, graduates of the current Specialization Training Centers are eligible for appointment to various positions within the Presidency of Religious Affairs. The rationale for comparing these two institutions lies in the fact that successful completion of both programs serves as the principal qualification for appointment to the position of preacher.

With respect to instructor qualifications, Madrasat al-Wā'izīn employed some of the most distinguished scholars and intellectuals of the late Ottoman period. In contrast, instructors at today's Specialization Training Centers are required to satisfy clearly defined professional qualifications established by institutional regulations. Nevertheless, the study suggests that requiring pedagogical competence in addition to subject-matter expertise would further improve the quality of instruction.

In conclusion, the study demonstrates that the curriculum of Madrasat al-Wā'izīn offers valuable insights for contemporary preacher education through its interdisciplinary structure, strong emphasis on rhetoric, and practice-oriented instructional approach. Considering the needs of modern society, strengthening courses related to the social sciences, communication, educational sciences, and applied preaching would significantly enhance the quality of preacher training programs. The study therefore recommends restructuring the specialization curriculum according to an interdisciplinary framework that integrates practical components such as sermon delivery, discussion-based learning, and applied communication skills.

Overall, this comparative analysis of Madrasat al-Wā'izīn and the Diyanet Specialization Training Centers in terms of student admission, curriculum, graduation and appointment systems, and instructor qualifications reveals that several fundamental challenges in preacher education have persisted despite the passage of nearly a century. While the interdisciplinary character of Madrasat al-Wā'izīn, together with its emphasis on rhetoric, practical instruction, and the social sciences, represents an important historical strength, contemporary specialization training has introduced significant institutional improvements through standardized assessment procedures, systematic organizational structures, and the requirement of a graduation thesis that encourages academic research. Nevertheless, the findings suggest that modern preacher training would benefit substantially from incorporating psychology, sociology, communication studies, religious education, guidance and counseling, and applied rhetoric into the curriculum. A holistic model that combines historical experience with contemporary educational sciences would contribute significantly to improving the quality of non-formal religious education and enhancing the effectiveness of religious services. In this respect, the study seeks to provide a theoretical framework for future curriculum development initiatives and further academic research by comparatively examining the historical evolution of preacher training from the late Ottoman period to the present.

Keywords: Preaching, Madrasat al-Wā'izīn, Presidency of Religious Affairs (Diyanet), Specialization Training Center, Non-formal Religious Education.

ملخص منظم:

يُعد الوعظ (الوعظ) أحد أهم أدوات التربية الدينية غير النظامية في الإسلام، حيث يُساهم في تعزيز المعرفة الدينية للأفراد ومعتقداتهم وعبادتهم ووعيهم الأخلاقي. ومنذ عهد النبي محمد، كان الوعظ بمثابة وسيلة أساسية للإرشاد الديني (الإرشاد) والدعوة (التبليغ). ومع مرور الزمن، تطورت هذه الممارسة لتصبح نشاطاً مؤسسياً، وأصبح المسؤولون عن إلقاء الخطب يُعرفون باسم «الواعظين». وباعتبارهم أحد الفاعلين الرئيسيين في تشكيل الحياة الدينية للمجتمع، فقد تلقى الواعظون تدريبهم من خلال مؤسسات تعليمية مختلفة أنشئت استجابةً للاحتياجات المتغيرة عبر الفترات التاريخية المتعاقبة. تحتل «مدرسة الوعظ»، التي تأسست في أواخر العهد العثماني، مكانة فريدة في تاريخ التعليم الإسلامي باعتبارها أول مؤسسة متخصصة أنشئت حصرياً لتدريب الوعظ واليوم، تتولى هذه المسؤولية «مراكز التدريب التخصصي» التابعة لرئاسة الشؤون الدينية (ديانيت).

الهدف الأساسي من هذه الدراسة هو المقارنة بين «مدرسة الوعظ» ومراكز التدريب التخصصي التابعة لـ«ديانيت» من حيث تعليم الوعظ، وتحديد نقاط القوة وكذلك الجوانب التي تتطلب مزيداً من التطوير في كلتا المؤسسات. وتقوم الدراسة بفحص مقارن لشروط قبول الطلاب، والمناهج التعليمية، وإجراءات التخرج والتعيين، والمؤهلات المتوقعة من المدرسين. ويتمحور السؤال البحثي الرئيسي حول ما إذا كانت المشكلات الأساسية التي تم تحديدها في تدريب الوعظ منذ حوالي قرن من الزمان لا تزال قائمة في التدريب التخصصي المعاصر.

تستخدم هذه الدراسة تصميمًا بحثيًا نوعيًا يعتمد على تحليل الوثائق. وقد تم الحصول على البيانات من خلال فحص لائحة مدرسة الوعظ، وتشريعات رئاسة الشؤون الدينية، ومناهج التدريب التخصصي، والأدبيات العلمية ذات الصلة. وتم تحليل البيانات التي تم جمعها من خلال منظور مقارن.

تشير النتائج إلى أن كلا المؤسسات اعتمدتا الامتحانات التحريرية الشفوية في قبول الطلاب، واشترطتا على المتقدمين استيفاء شروط محددة تتعلق بالعمر والمؤهلات التعليمية، وأعطتا الأولوية للكفاءة المهنية في عمليات الاختيار. ومع ذلك، فإن أحد أهم الاختلافات يكمن في التزام الخدمة الإلزامية المفروض على خريجي «مدرسة الوعظ». وترى الدراسة أن شرط الخدمة

الإلزامية هذا شكل آلية مؤسسية مهمة عادت بالنفع على كل من الخريجين والدولة من خلال ضمان الاستفادة الفعالة من الكوادر المدربة.

وتشكل مقارنة المناهج التعليمية أهم النتائج التي توصلت إليها الدراسة. فبالإضافة إلى العلوم الإسلامية الأساسية مثل تفسير القرآن الكريم، والحديث، والفقه الإسلامي، تضمن منهج «مدرسة الواعظين» مجموعة واسعة من التخصصات، بما في ذلك التاريخ، والجغرافيا، والأدب، والقانون، والاقتصاد، والفلسفة، والبلاغة، والتربية البدنية، والعلوم الصحية. ويظهر هذا الهيكل متعدد التخصصات أن المؤسسة لم تسع فقط إلى تخريج علماء دين، بل إلى تثقيف واعظين قادرين على فهم المجتمع من منظورات متعددة، وفي المقابل، تركز مناهج «مراكز التدريب التخصصي التابعة لـ«ديانيت»» الحالية بشكل أساسي على العلوم الإسلامية الأساسية. في حين تظل المقررات المتعلقة بالعلوم الاجتماعية وعلوم التربية محدودة نسبيًا.

في برامج التخصص (Hitabet ve Mev'iza) «تؤكد الدراسة أيضًا أن غياب مقرر مستقل في «البلاغة والوعظ المعاصرة» يمثل قصورًا كبيرًا. وبالنظر إلى أن الدعاة المعاصرين يخاطبون جماهير ذات خلفيات تعليمية متنوعة، وفئات عمرية مختلفة، وخصائص اجتماعية وثقافية متنوعة، فإن دمج تخصصات مثل علم النفس، وعلم الاجتماع، والاتصال، وعلوم التربية والإرشاد الديني في تعليم الدعاة من شأنه أن يعزز بشكل كبير فعالية الخدمات الدينية. وبناءً على ذلك، تؤكد الدراسة على ضرورة تدريب واعظين مؤهلين مزودين بالكفاءات التربوية وكفاءات تعليم الكبار.

وفيما يتعلق بإجراءات التخرج والتعيين، تشترط كلتا المؤسستين على المرشحين إثبات كفاءتهم المهنية من خلال تقييمات نهائية شاملة. ومع ذلك، ففي حين صُممت «مدرسة الوعاظ» خصيصًا لإعداد الخريجين مباشرة لشغل مناصب الوعاظ، فإن خريجي مراكز التدريب التخصصي «الحالية مؤهلون للتعيين في مناصب مختلفة ضمن رئاسة الشؤون الدينية. ويمكن السبب المنطقي» لمقارنة هاتين المؤسستين في حقيقة أن إتمام كلا البرنامجين بنجاح يُعد المؤهل الرئيسي للتعيين في منصب الواعظ.

وفيما يتعلق بمؤهلات المدربين، فقد وظفت «مدرسة الوعاظ» بعضًا من أبرز العلماء والمفكرين في أواخر العهد العثماني وفي المقابل، يُطلب من المدربين في «مراكز التدريب التخصصي» الحالية استيفاء مؤهلات مهنية محددة بوضوح وفقًا للوائح المؤسسية. ومع ذلك، تشير الدراسة إلى أن اشتراط الكفاءة التربوية بالإضافة إلى الخبرة في المادة الدراسية من شأنه أن يحسن جودة التدريس بشكل أكبر.

وختامًا، تبرهن الدراسة على أن المنهج الدراسي لمدرسة الوعاظ يقدم رؤية قيمة لتعليم الوعاظ المعاصرين من خلال هيكله متعدد التخصصات، وتركيزه القوي على البلاغة، ونهجه التعليمي الموجه نحو الممارسة. وبالنظر إلى احتياجات المجتمع الحديث، فإن تعزيز المقررات الدراسية المتعلقة بالعلوم الاجتماعية، والاتصال، والعلوم التربوية، والوعظ التطبيقي من شأنه أن يعزز بشكل كبير جودة برامج تدريب الوعاظ. ولذلك توصي الدراسة بإعادة هيكلة المنهج التخصصي وفقًا لإطار متعدد التخصصات يدمج المكونات العملية مثل إلقاء الخطب، والتعلم القائم على المناقشة، ومهارات الاتصال التطبيقية.

وبشكل عام، يكشف هذا التحليل المقارن بين «مدرسة الوعاظ» ومراكز التدريب التخصصية التابعة لـ«ديانيت» من حيث قبول الطلاب، والمناهج الدراسية، وأنظمة التخرج والتعيين، ومؤهلات المدربين، أن العديد من التحديات الأساسية في تعليم الوعاظ «لا تزال قائمة على الرغم من مرور ما يقرب من قرن من الزمان. وفي حين أن الطابع متعدد التخصصات لـ«مدرسة الواعظين» إلى جانب تركيزها على البلاغة، والتعليم العملي، والعلوم الاجتماعية، يمثل قوة تاريخية مهمة، فقد أدخل التدريب التخصصي المعاصر تحسينات مؤسسية كبيرة من خلال إجراءات التقييم الموحدة، والهيكل التنظيمي المنهجية، وشرط تقديم أطروحة تخرج تشجع على البحث الأكاديمي. ومع ذلك، تشير النتائج إلى أن تدريب الوعاظ المعاصر سيستفيد بشكل كبير من دمج علم النفس وعلم الاجتماع ودراسات الاتصال والتربية الدينية والإرشاد والاستشارة والبلاغة التطبيقية في المنهج الدراسي. ومن شأن نموذج شامل يجمع بين الخبرة التاريخية وعلوم التربية المعاصرة أن يساهم بشكل كبير في تحسين جودة التربية الدينية غير النظامية وتعزيز فعالية الخدمات الدينية. وفي هذا الصدد، تسعى الدراسة إلى توفير إطار نظري لمبادرات تطوير المناهج الدراسية المستقبلية وللمزيد من البحوث الأكاديمية، من خلال دراسة مقارنة للتطور التاريخي لتدريب الوعاظ منذ أواخر العهد العثماني وحتى الوقت الحاضر.

الكلمات المفتاحية: الوعاظ، مدرسة الوعاظ، رئاسة الشؤون الدينية (ديانيت)، مركز التدريب التخصصي، التعليم الديني غير النظامي

Résumé Structuré:

La prédication (wa'z) est l'un des instruments les plus importants de l'éducation religieuse non formelle dans l'islam ; elle sert à approfondir les connaissances religieuses, les croyances, la pratique culturelle et la conscience morale des individus. Depuis l'époque du prophète Mahomet, la prédication a constitué un moyen essentiel d'orientation religieuse (irshād) et de proclamation (tablīgh). Au fil du temps, elle s'est transformée en une activité institutionnalisée, et ceux chargés de prononcer les sermons ont été désignés sous

le nom de *wā'iz* (prédicateurs). En tant qu'acteurs majeurs façonnant la vie religieuse de la société, les prédicateurs ont été formés au sein de différents établissements d'enseignement créés pour répondre aux besoins changeants des périodes historiques successives. Fondée à la fin de la période ottomane, la Madrasat al-Wā'izīn occupe une place unique dans l'histoire de l'enseignement islamique en tant que premier établissement spécialisé créé exclusivement pour la formation des prédicateurs. Aujourd'hui, cette mission est assurée par les Centres de formation spécialisée rattachés à la Présidence des affaires religieuses (Diyanet).

L'objectif principal de cette étude est de comparer la Madrasat al-Wā'izīn et les centres de formation spécialisée de la Diyanet en matière de formation des prédicateurs, et d'identifier les points forts ainsi que les aspects nécessitant un développement supplémentaire au sein de ces deux institutions. L'étude examine de manière comparative les conditions d'admission des étudiants, les programmes d'enseignement, les procédures d'obtention du diplôme et de nomination, ainsi que les qualifications attendues des formateurs. La question centrale de la recherche consiste à déterminer si les problèmes fondamentaux identifiés dans la formation des prédicateurs il y a environ un siècle persistent dans la formation spécialisée contemporaine.

Cette étude repose sur une méthodologie qualitative fondée sur l'analyse documentaire. Les données ont été obtenues à partir d'un examen du règlement de la Madrasat al-Wā'izīn, de la législation de la Présidence des affaires religieuses, des programmes de formation spécialisée et de la littérature scientifique pertinente. Les données recueillies ont été analysées dans une perspective comparative.

Les résultats indiquent que les deux institutions ont adopté des examens écrits et oraux pour l'admission des étudiants, ont exigé des candidats qu'ils répondent à des critères spécifiques d'âge et de niveau d'études, et ont donné la priorité aux compétences professionnelles dans leurs processus de sélection. Cependant, l'une des différences les plus significatives réside dans l'obligation de service imposée aux diplômés de la Madrasat al-Wā'izīn. L'étude soutient que cette obligation de service constituait un mécanisme institutionnel important qui profitait tant aux diplômés qu'à l'État en garantissant l'utilisation efficace du personnel formé.

La comparaison des programmes d'enseignement constitue le résultat le plus remarquable de l'étude. Outre les sciences islamiques fondamentales telles que l'exégèse coranique (*tafsīr*), les *hadīths* et la jurisprudence islamique (*fiqh*), le programme de la Madrasat al-Wā'izīn comprenait un large éventail de disciplines, notamment l'histoire, la géographie, la littérature, le droit, l'économie, la philosophie, la rhétorique, l'éducation physique et les sciences de la santé. Cette structure interdisciplinaire démontre que l'institution ne cherchait pas seulement à former des érudits religieux, mais aussi à former des prédicateurs capables de comprendre la société sous de multiples angles. En revanche, les programmes des centres de formation spécialisés de la Diyanet d'aujourd'hui sont principalement axés sur les sciences islamiques fondamentales, tandis que les cours liés aux sciences sociales et aux sciences de l'éducation restent relativement limités.

L'étude fait en outre valoir que l'absence d'un cours indépendant consacré à la rhétorique et à la prédication (*Hitabet ve Mev'iza*) dans les programmes de spécialisation contemporains constitue une lacune importante. Étant donné que les prédicateurs modernes s'adressent à des publics présentant des niveaux d'éducation, des tranches d'âge et des caractéristiques socioculturelles variés, l'intégration de disciplines telles que la psychologie, la sociologie, la communication, les sciences de l'éducation et l'accompagnement spirituel dans la formation des prédicateurs améliorerait considérablement l'efficacité des services religieux. En conséquence, l'étude souligne la nécessité de former des prédicateurs qualifiés, dotés à la fois de compétences pédagogiques et andragogiques.

En ce qui concerne les procédures d'obtention du diplôme et de nomination, les deux institutions exigent des candidats qu'ils démontrent leurs compétences professionnelles par le biais d'évaluations finales exhaustives. Néanmoins, alors que la Madrasat al-Wā'izīn a été spécifiquement conçue pour préparer directement les diplômés à des postes de prédicateurs, les diplômés des Centres de formation spécialisée actuels sont éligibles à des nominations à divers postes au sein de la Présidence des affaires religieuses. La raison d'être de la comparaison entre ces deux institutions réside dans le fait que la réussite des deux programmes constitue la principale condition requise pour être nommé au poste de prédicateur.

En ce qui concerne les qualifications des formateurs, la Madrasat al-Wā'izīn employait certains des érudits et intellectuels les plus éminents de la fin de la période ottomane. En revanche, les formateurs des centres de formation spécialisés actuels doivent satisfaire à des qualifications professionnelles clairement définies, établies par les règlements institutionnels. Néanmoins, l'étude suggère que l'exigence de compétences

pédagogiques, en plus de l'expertise dans la matière enseignée, permettrait d'améliorer encore la qualité de l'enseignement.

En conclusion, l'étude démontre que le programme d'études de la Madrasat al-Wā'izīn offre des enseignements précieux pour la formation contemporaine des prédicateurs grâce à sa structure interdisciplinaire, à l'importance accordée à la rhétorique et à son approche pédagogique axée sur la pratique. Compte tenu des besoins de la société moderne, le renforcement des cours liés aux sciences sociales, à la communication, aux sciences de l'éducation et à la prédication appliquée améliorerait considérablement la qualité des programmes de formation des prédicateurs. L'étude recommande donc de restructurer le programme de spécialisation selon un cadre interdisciplinaire intégrant des composantes pratiques telles que la prononciation de sermons, l'apprentissage par la discussion et les compétences en communication appliquée.

Dans l'ensemble, cette analyse comparative entre la Madrasat al-Wā'izīn et les centres de formation spécialisés de la Diyanet, portant sur l'admission des étudiants, les programmes d'études, les systèmes de remise des diplômes et de nomination, ainsi que les qualifications des formateurs, révèle que plusieurs défis fondamentaux liés à la formation des prédicateurs persistent malgré le passage de près d'un siècle. Si le caractère interdisciplinaire de la Madrasat al-Wā'izīn, associé à l'accent mis sur la rhétorique, l'enseignement pratique et les sciences sociales, constitue un atout historique important, la formation spécialisée contemporaine a apporté des améliorations institutionnelles significatives grâce à des procédures d'évaluation standardisées, des structures organisationnelles systématiques et l'exigence d'un mémoire de fin d'études qui encourage la recherche universitaire. Néanmoins, les résultats suggèrent que la formation moderne des prédicateurs gagnerait considérablement à intégrer la psychologie, la sociologie, les sciences de la communication, l'éducation religieuse, l'orientation et le conseil, ainsi que la rhétorique appliquée dans le programme d'études. Un modèle holistique combinant l'expérience historique et les sciences de l'éducation contemporaines contribuerait de manière significative à améliorer la qualité de l'éducation religieuse non formelle et à renforcer l'efficacité des services religieux. À cet égard, la présente étude vise à fournir un cadre théorique pour les futures initiatives d'élaboration de programmes d'études et pour la poursuite de la recherche universitaire, en examinant de manière comparative l'évolution historique de la formation des prédicateurs depuis la fin de la période ottomane jusqu'à nos jours.

Mots-clés : Prédication, Madrasat al-Wā'izīn, Présidence des affaires religieuses (Diyanet), Centre de formation spécialisée, Éducation religieuse non formelle.

Resumen Estructurado:

La predicación (wa'iz) es uno de los instrumentos más importantes de la educación religiosa no formal en el islam, ya que sirve para mejorar los conocimientos religiosos, las creencias, el culto y la conciencia moral de las personas. Desde la época del profeta Mahoma, la predicación ha funcionado como un medio fundamental de orientación religiosa (irshād) y de proclamación (tablīgh). Con el paso del tiempo, se convirtió en una actividad institucionalizada, y a los responsables de pronunciar los sermones se les pasó a denominar wā'iz (predicadores). Como uno de los principales actores que dan forma a la vida religiosa de la sociedad, los predicadores han recibido formación a través de diferentes instituciones educativas creadas en respuesta a las necesidades cambiantes de los sucesivos períodos históricos. Fundada a finales del período otomano, la Madrasat al-Wā'izīn ocupa un lugar único en la historia de la educación islámica como la primera institución especializada creada exclusivamente para la formación de predicadores. En la actualidad, esta responsabilidad recae en los Centros de Formación Especializada adscritos a la Presidencia de Asuntos Religiosos (Diyanet).

El objetivo principal de este estudio es comparar la Madrasat al-Wā'izīn y los Centros de Formación Especializada de la Diyanet en lo que respecta a la formación de predicadores, así como identificar los puntos fuertes y los aspectos que requieren un mayor desarrollo en ambas instituciones. El estudio examina de forma comparativa los requisitos de admisión de los estudiantes, los planes de estudios, los procedimientos de graduación y nombramiento, y las cualificaciones que se esperan de los formadores. La pregunta central de la investigación se centra en determinar si los problemas fundamentales identificados en la formación de predicadores hace aproximadamente un siglo persisten en la formación de especialización contemporánea.

Este estudio emplea un diseño de investigación cualitativo basado en el análisis documental. Los datos se obtuvieron mediante el examen del Reglamento de la Madrasat al-Wā'izīn, la legislación de la Presidencia de Asuntos Religiosos, los planes de estudios de formación de especialización y la bibliografía académica pertinente. Los datos recopilados se analizaron desde una perspectiva comparativa.

Los resultados indican que ambas instituciones adoptaron exámenes escritos y orales para la admisión de estudiantes, exigían a los solicitantes cumplir requisitos específicos de edad y formación académica, y daban prioridad a la competencia profesional en sus procesos de selección. Sin embargo, una de las diferencias más significativas radica en la obligación de prestar servicio obligatorio impuesta a los titulados de la Madrasat al-Wā'izīn. El estudio sostiene que este requisito de servicio obligatorio constituía un importante mecanismo institucional que beneficiaba tanto a los titulados como al Estado, al garantizar la utilización eficaz del personal formado.

La comparación de los planes de estudios constituye el hallazgo más notable del estudio. Además de las ciencias islámicas fundamentales, como la exégesis coránica (tafsīr), el hadiz y la jurisprudencia islámica (fiqh), el plan de estudios de la Madrasat al-Wā'izīn incluía una amplia gama de disciplinas, entre ellas historia, geografía, literatura, derecho, economía, filosofía, retórica, educación física y ciencias de la salud. Esta estructura interdisciplinar demuestra que la institución no solo pretendía formar eruditos religiosos, sino también educadores capaces de comprender la sociedad desde múltiples perspectivas. Por el contrario, los planes de estudios de los actuales Centros de Formación de Especialización de la Diyanet se centran predominantemente en las ciencias islámicas básicas, mientras que los cursos relacionados con las ciencias sociales y las ciencias de la educación siguen siendo relativamente limitados.

El estudio sostiene además que la ausencia de un curso independiente sobre Retórica y Predicación (Hitabet ve Mev'iza) en los programas de especialización contemporáneos representa una deficiencia significativa. Dado que los predicadores modernos se dirigen a audiencias con diversos niveles de formación, grupos de edad y características socioculturales, la incorporación de disciplinas como la psicología, la sociología, la comunicación, las ciencias de la educación y el asesoramiento religioso en la formación de los predicadores mejoraría sustancialmente la eficacia de los servicios religiosos. En consecuencia, el estudio hace hincapié en la necesidad de formar predicadores cualificados que cuenten con competencias tanto pedagógicas como andragógicas.

En cuanto a los procedimientos de graduación y nombramiento, ambas instituciones exigen a los candidatos que demuestren su competencia profesional mediante evaluaciones finales exhaustivas. No obstante, mientras que la Madrasat al-Wā'izīn se diseñó específicamente para preparar a los titulados directamente para puestos de predicación, los titulados de los actuales Centros de Formación de Especialización pueden optar a diversos puestos dentro de la Presidencia de Asuntos Religiosos. La razón para comparar estas dos instituciones radica en el hecho de que la finalización satisfactoria de ambos programas constituye el principal requisito para el nombramiento al puesto de predicador.

En lo que respecta a las cualificaciones del profesorado, la Madrasat al-Wā'izīn contaba con algunos de los eruditos e intelectuales más destacados de finales del periodo otomano. Por el contrario, los docentes de los actuales Centros de Formación de Especialización deben cumplir unos requisitos profesionales claramente definidos y establecidos por la normativa institucional. No obstante, el estudio sugiere que exigir competencia pedagógica, además de conocimientos especializados en la materia, mejoraría aún más la calidad de la enseñanza.

En conclusión, el estudio demuestra que el plan de estudios de la Madrasat al-Wā'izīn ofrece valiosas perspectivas para la formación contemporánea de los predicadores gracias a su estructura interdisciplinar, su fuerte énfasis en la retórica y su enfoque pedagógico orientado a la práctica. Teniendo en cuenta las necesidades de la sociedad moderna, el refuerzo de los cursos relacionados con las ciencias sociales, la comunicación, las ciencias de la educación y la predicación aplicada mejoraría significativamente la calidad de los programas de formación de predicadores. Por lo tanto, el estudio recomienda reestructurar el plan de estudios de especialización según un marco interdisciplinario que integre componentes prácticos como la pronunciación de sermones, el aprendizaje basado en el debate y las habilidades de comunicación aplicadas.

En general, este análisis comparativo entre Madrasat al-Wā'izīn y los Centros de Formación de Especialización de la Diyanet en lo que respecta a la admisión de estudiantes, el plan de estudios, los sistemas de graduación y nombramiento, y las cualificaciones del profesorado revela que persisten varios retos

fundamentales en la formación de predicadores a pesar de haber transcurrido casi un siglo. Si bien el carácter interdisciplinar de la Madrasat al-Wā'izīn, junto con su énfasis en la retórica, la formación práctica y las ciencias sociales, representa una importante fortaleza histórica, la formación de especialización contemporánea ha introducido mejoras institucionales significativas mediante procedimientos de evaluación estandarizados, estructuras organizativas sistemáticas y la exigencia de una tesis de fin de carrera que fomenta la investigación académica. No obstante, los resultados sugieren que la formación moderna de los predicadores se beneficiaría sustancialmente de la incorporación al plan de estudios de la psicología, la sociología, los estudios de comunicación, la educación religiosa, la orientación y el asesoramiento, y la retórica aplicada. Un modelo holístico que combine la experiencia histórica con las ciencias de la educación contemporáneas contribuiría de manera significativa a mejorar la calidad de la educación religiosa no formal y a potenciar la eficacia de los servicios religiosos. En este sentido, el estudio pretende proporcionar un marco teórico para futuras iniciativas de desarrollo curricular y para la investigación académica posterior, mediante un examen comparativo de la evolución histórica de la formación de predicadores desde finales del periodo otomano hasta la actualidad.

Palabras clave: Predicación, Madrasat al-Wā'izīn, Presidencia de Asuntos Religiosos (Diyanet), Centro de Formación Especializada, Educación religiosa no formal.

结构化摘要:

讲道 (wa'z) 是伊斯兰教非正规宗教教育最重要的手段之一, 旨在提升个人的宗教知识、信仰、礼拜及道德意识。自先知穆罕默德时代起, 讲道便作为宗教指导 (irshād) 和宣教 (tablīgh) 的主要手段发挥作用。随着时间的推移, 它逐渐演变为一种制度化的活动, 负责宣讲的人也被称为 wā'iz (宣教士)。作为塑造社会宗教生活的主要力量之一, 宣教士们通过为应对各个历史时期不断变化的需求而设立的各类教育机构接受培训。“瓦伊津学院” (Madrasat al-Wā'izīn) 创立于奥斯曼帝国晚期, 作为首所专门为培训宣教士而设立的机构, 在伊斯兰教育史上占据着独特地位。如今, 这一职责由隶属于宗教事务局 (Diyanet) 的专项培训中心承担。

本研究的主要目的是从宣教士教育角度对比“瓦伊津学院”与迪亚内特专业培训中心, 并识别两所机构的优势及亟待改进之处。研究通过比较分析了学生录取要求、教育课程设置、毕业与任用程序, 以及对讲师的资质要求。核心研究问题在于探究约一个世纪前在宣教士培训中发现的根本性问题, 是否在当代专业培训中依然存在。

本研究采用基于文献分析的定性研究设计。数据通过查阅《瓦伊津学院条例》、宗教事务局法规、专业培训课程以及相关学术文献获得。收集到的数据从比较视角进行了分析。

研究结果表明, 这两所机构在招生时均采用笔试和口试相结合的方式, 要求申请者满足特定的年龄和教育资格条件, 并在选拔过程中优先考虑专业能力。然而, 两者最显著的差异之一在于对“瓦伊津学院”毕业生施加的强制服务义务。本研究认为, 这一强制服务要求构成了一项重要的制度机制, 通过确保受过培训的人员得到有效利用, 使毕业生和国家均从中受益。

对教育课程的比较是本研究最引人注目的发现。除了《古兰经》注释 (tafsīr)、圣训和伊斯兰教法 (fiqh) 等核心伊斯兰学科外, “瓦伊津学院”的课程还涵盖了历史、地理、文学、法律、经济学、哲学、修辞学、体育和健康科学等广泛的学科领域。这种跨学科的结构表明, 该机构不仅致力于培养宗教学者, 更致力于培养能够从多角度理解社会的宣教士。相比之下, 当今迪亚内特 (Diyanet) 专业培训中心的课程主要围绕伊斯兰基础学科展开, 而与社会科学及教育科学相关的课程则相对有限。

本研究进一步指出, 当代专业培训项目中缺乏独立的“修辞与讲道” (Hitabet ve Mev'iza) 课程, 这构成了一项重大缺陷。鉴于现代宣教者面向的教育背景、年龄层及社会文化特征各异的听众群体, 将心理学、社会学、传播学、教育学及宗教咨询等学科纳入宣教者教育体系, 将显著提升宗教活动的成效。据此, 该研究强调必须培养既具备教学能力又掌握成人教育能力的合格讲道者。

关于毕业和任用程序，两所机构均要求候选人通过综合期末考核来证明其专业能力。然而，尽管“瓦伊津神学院” (Madrasat al-Wā'izīn) 专门旨在培养毕业生直接担任讲道职位，但当前“专业培训中心”的毕业生则有资格被任命为宗教事务局内的各类职位。之所以将这两所机构进行比较，是因为成功完成这两项课程均是担任宣教员职位的主要资格条件。

在讲师资质方面，“瓦伊津神学院”曾聘请了奥斯曼帝国晚期一些最杰出的学者和知识分子。相比之下，当今“专业培训中心”的讲师则必须满足机构规章制度中明确规定的专业资格要求。尽管如此，本研究指出，若在学科专业知识之外进一步要求具备教学能力，将能进一步提升教学质量。

综上所述，研究表明，“瓦伊津学院”的课程体系凭借其跨学科结构、对修辞学的强烈重视以及以实践为导向的教学方法，为当代宣教士教育提供了宝贵的启示。考虑到现代社会的需求，加强社会科学、传播学、教育学及应用布道相关的课程，将显著提升宣教员培训项目的质量。因此，本研究建议根据跨学科框架对专业课程进行重组，整合布道实践、讨论式学习和应用沟通技能等实践性内容。

总体而言，通过对马德拉萨特·瓦伊津与迪亚内特专业培训中心在学生录取、课程设置、毕业与任用制度以及教师资质方面的比较分析表明，尽管已过去近一个世纪，讲道者教育中的一些根本性挑战依然存在。尽管“瓦伊津学院”的跨学科特性，以及其对修辞学、实践教学和社会科学的重视，代表着一项重要的历史优势，但当代专业培训通过标准化评估程序、系统化的组织结构，以及鼓励学术研究的毕业论文要求，已实现了显著的制度改进。尽管如此，研究结果表明，若将心理学、社会学、传播学、宗教教育、指导与咨询以及应用修辞学纳入课程体系，现代宣教士培训将获益匪浅。一种将历史经验与当代教育科学相结合的整体性模式，将对提高非正规宗教教育的质量以及增强宗教服务的有效性作出重要贡献。就此而言，本研究旨在通过比较考察从奥斯曼帝国晚期至今的传教士培训历史演变，为未来的课程开发计划及进一步的学术研究提供理论框架。

关键词： 讲道、Madrasat al-Wā'izīn、宗教事务局 (Diyanet)、专业培训中心、非正规宗教教育

Структурированное Резюме:

Проповедь (ва'из) является одним из важнейших инструментов неформального религиозного образования в исламе, служащим для углубления религиозных знаний, укрепления вероучения, совершенствования богослужения и повышения нравственного сознания отдельных людей. Со времен пророка Мухаммеда проповедь выступала в качестве основного средства религиозного наставления (иршад) и проповеди (таблиг). Со временем оно превратилось в институционализированную деятельность, а лица, ответственные за произнесение проповедей, стали называться ва'из (проповедники). Являясь одними из главных деятелей, формирующих религиозную жизнь общества, проповедники проходили подготовку в различных образовательных учреждениях, создаваемых в ответ на меняющиеся потребности последующих исторических периодов. Основанная в поздний период Османской империи, «Мадрасат аль-Ваизин» занимает уникальное место в истории исламского образования как первое специализированное учреждение, созданное исключительно для подготовки проповедников. Сегодня эту функцию выполняют Центры специализированной подготовки, подведомственные Управлению по делам религии (Диянет).

Основная цель данного исследования заключается в сравнении «Мадрасат аль-Ваизин» и Центров специализированной подготовки Диянета с точки зрения образования проповедников, а также в выявлении сильных сторон и аспектов, требующих дальнейшего развития в обоих учреждениях. В рамках исследования сравнительно анализируются требования к поступлению студентов, учебные программы, процедуры выпуска и назначения на должность, а также квалификационные требования к преподавателям. Центральным исследовательским вопросом заключается в том, сохраняются ли в современной специализированной подготовке те фундаментальные проблемы, которые были выявлены в области подготовки проповедников примерно столетие назад.

В данном исследовании используется качественный исследовательский подход, основанный на анализе документов. Данные были получены путем изучения Положения о «Мадрасат аль-Ваизин», законодательных актов Управления по делам религии, учебных программ специализированной подготовки и соответствующей научной литературы. Собранные данные были проанализированы в сравнительной перспективе.

Результаты показывают, что оба учреждения применяли письменные и устные экзамены при приеме студентов, требовали от абитуриентов соответствия определенным возрастным и образовательным критериям и отдавали приоритет профессиональной компетентности в процессах отбора. Однако одно из наиболее существенных различий заключается в обязательной службе, налагаемой на выпускников «Мадрасат аль-Ваизин». В исследовании утверждается, что это требование об обязательной службе представляло собой важный институциональный механизм, приносивший пользу как выпускникам, так и государству, обеспечивая эффективное использование подготовленных кадров.

Сравнение учебных программ является наиболее примечательным результатом исследования. Помимо основных исламских наук, таких как толкование Корана (тафсир), хадисы и исламская юриспруденция (фикх), учебная программа «Мадрасат аль-Ваизин» включала широкий спектр дисциплин, в том числе историю, географию, литературу, право, экономику, философию, риторику, физическое воспитание и медицинские науки. Такая междисциплинарная структура свидетельствует о том, что учреждение стремилось не просто подготовить религиозных ученых, но и воспитать проповедников, способных понимать общество с различных точек зрения. В отличие от этого, учебные программы современных Центров специализированной подготовки «Диянет» преимущественно сосредоточены на основных исламских науках, в то время как курсы, связанные с социальными и педагогическими науками, остаются относительно ограниченными.

Далее в исследовании утверждается, что отсутствие самостоятельного курса по риторике и проповеди (Хитабет ве Мевиза) в современных программах специализации представляет собой значительный недостаток. Учитывая, что современные проповедники обращаются к аудитории с разнообразным образовательным уровнем, возрастными группами и социокультурными особенностями, включение в образование проповедников таких дисциплин, как психология, социология, коммуникация, педагогика и религиозное консультирование, существенно повысило бы эффективность религиозных служб. Соответственно, в исследовании подчеркивается необходимость подготовки квалифицированных проповедников, обладающих как педагогическими, так и андрагогическими компетенциями.

Что касается процедур окончания обучения и назначения на должность, оба учреждения требуют от кандидатов подтверждения профессиональной компетентности посредством комплексных итоговых аттестаций. Тем не менее, в то время как «Мадрасат аль-Ваизин» был специально создан для непосредственной подготовки выпускников к работе в качестве проповедников, выпускники нынешних Центров специализированной подготовки имеют право на назначение на различные должности в рамках Управления по делам религии. Обоснованием для сравнения этих двух учреждений служит тот факт, что успешное завершение обеих программ является основным условием для назначения на должность проповедника.

Что касается квалификации преподавателей, то в «Мадрасат аль-Ваизин» работали некоторые из самых выдающихся ученых и интеллектуалов позднего османского периода. Напротив, преподаватели современных центров специализированной подготовки должны соответствовать четко определенным профессиональным требованиям, установленным нормативными актами учреждений. Тем не менее, исследование показывает, что требование педагогической компетентности в дополнение к предметной экспертизе позволило бы еще больше повысить качество обучения.

В заключение исследование демонстрирует, что учебная программа «Мадрасат аль-Ваизин» предлагает ценные идеи для современного образования проповедников благодаря своей междисциплинарной структуре, сильному акценту на риторику и практико-ориентированному подходу к обучению. С учетом потребностей современного общества укрепление курсов, связанных с социальными науками, коммуникацией, педагогическими науками и прикладной проповеднической

деятельностью, значительно повысило бы качество программ подготовки проповедников. Поэтому в исследовании рекомендуется перестроить учебную программу специализации в соответствии с междисциплинарной концепцией, интегрирующей практические компоненты, такие как произнесение проповедей, обучение на основе дискуссий и прикладные коммуникативные навыки.

В целом, данный сравнительный анализ «Мадрасат аль-Ваизин» и специализированных учебных центров «Диянет» с точки зрения приема студентов, учебных программ, систем выпуска и назначения на должности, а также квалификации преподавателей показывает, что, несмотря на прошедшее почти столетие, в образовании проповедников по-прежнему сохраняются ряд фундаментальных проблем. Хотя междисциплинарный характер «Мадрасат аль-Ваизин», наряду с акцентом на риторику, практическое обучение и социальные науки, представляет собой важное историческое преимущество, современная специализированная подготовка внесла значительные институциональные усовершенствования за счет стандартизированных процедур оценки, систематизированных организационных структур и требования о написании дипломной работы, стимулирующей академические исследования. Тем не менее, полученные результаты свидетельствуют о том, что современная подготовка проповедников значительно выиграла бы от включения в учебную программу психологии, социологии, коммуникатологии, религиозного образования, психолого-педагогического консультирования и прикладной риторики. Целостная модель, сочетающая исторический опыт с современными педагогическими науками, внесла бы значительный вклад в повышение качества неформального религиозного образования и усиление эффективности религиозных богослужений. В этом отношении данное исследование направлено на создание теоретической основы для будущих инициатив по разработке учебных программ и дальнейших академических исследований путем сравнительного анализа исторической эволюции подготовки проповедников с позднего османского периода до наших дней.

Ключевые слова: проповедь, «Мадрасат аль-Ваизин», Управление по делам религии (Диянет), Центр специализированной подготовки, неформальное религиозное образование.

संरचित सारांशः

उपदेश (वा'ज़) इस्लाम में अनौपचारिक धार्मिक शिक्षा के सबसे महत्वपूर्ण साधनों में से एक है, जो व्यक्तियों के धार्मिक ज्ञान, विश्वास, पूजा और नैतिक जागरूकता को बढ़ाने का कार्य करता है। पैगंबर मुहम्मद के समय से, उपदेश धार्मिक मार्गदर्शन (irshād) और प्रचार (tabligh) के एक प्राथमिक साधन के रूप में कार्य करता रहा है।

समय के साथ, यह एक संस्थागत गतिविधि में विकसित हो गई, और उपदेश देने के लिए जिम्मेदार लोगों को वा'ज़ (उपदेशक) के रूप में जाना जाने लगा। समाज के धार्मिक जीवन को आकार देने वाले प्रमुख अभिनेताओं में से एक के रूप में, उपदेशकों को विभिन्न ऐतिहासिक अवधियों की बदलती जरूरतों के जवाब में स्थापित विभिन्न शैक्षणिक संस्थानों के माध्यम से प्रशिक्षित किया गया है। अंतोत्तमान काल में स्थापित, मदरसा अल-वाइज़ीन इस्लामी शिक्षा के इतिहास में एक अनूठी जगह रखता है क्योंकि यह उपदेशकों के प्रशिक्षण के लिए विशेष रूप से स्थापित पहला विशिष्ट संस्थान था। आज, यह जिम्मेदारी धार्मिक मामलों के अध्यक्षता (दियानेत) से संबद्ध विशेषज्ञता प्रशिक्षण केंद्रों द्वारा निभाई जाती है।

इस अध्ययन का प्राथमिक उद्देश्य उपदेशक शिक्षा के संदर्भ में मदरासत अल-वाइज़ीन और दियानेत विशेषज्ञता प्रशिक्षण केंद्रों की तुलना करना और दोनों संस्थानों में ताकतों के साथ-साथ उन पहलुओं की पहचान करना है जिनमें और विकास की आवश्यकता है। यह अध्ययन तुलनात्मक रूप से छात्र प्रवेश आवश्यकताओं, शैक्षिक पाठ्यक्रमों, स्नातक और नियुक्ति प्रक्रियाओं, और प्रशिक्षकों से अपेक्षित योग्यताओं की जांच करता है।

मुख्य शोध प्रश्न यह जांचता है कि लगभग एक सदी पहले उपदेशक प्रशिक्षण में पहचानी गई मौलिक समस्याएं समकालीन विशेषज्ञता प्रशिक्षण में भी बनी हुई हैं या नहीं।

यह अध्ययन दस्तावेज़ विश्लेषण पर आधारित एक गुणात्मक शोध डिजाइन का उपयोग करता है। डेटा मदरसा अल-वाइज़ीन के विनियमन, धार्मिक मामलों के अध्यक्षता के विधान, विशेषज्ञता प्रशिक्षण पाठ्यक्रमों और प्रासंगिक विद्वान साहित्य की जांच के माध्यम से प्राप्त किया गया था। एकत्र किए गए डेटा का तुलनात्मक दृष्टिकोण से विश्लेषण किया गया।

निष्कर्ष बताते हैं कि दोनों संस्थानों ने छात्र प्रवेश में लिखित और मौखिक परीक्षाएं अपनाईं, आवेदकों से विशिष्ट आयु और शैक्षिक योग्यताएं पूरी करने की मांग की, और अपनी चयन प्रक्रियाओं में व्यावसायिक क्षमता को प्राथमिकता

दी। हालांकि, सबसे महत्वपूर्ण अंतरों में से एक मदरसा अल-वाइज़ीन के स्नातकों पर लगाई गई अनिवार्य सेवा की बाध्यता है। अध्ययन यह तर्क देता है कि यह अनिवार्य सेवा आवश्यकता एक महत्वपूर्ण संस्थागत तंत्र था जिसने प्रशिक्षित कर्मियों के प्रभावी उपयोग को सुनिश्चित करके स्नातकों और राज्य दोनों को लाभान्वित किया।

शैक्षिक पाठ्यक्रमों की तुलना इस अध्ययन की सबसे उल्लेखनीय खोज है। कुरआन की व्याख्या (तफ़सीर), हदीस, और इस्लामी न्यायशास्त्र (फिक्ह) जैसे मुख्य इस्लामी विज्ञानों के अलावा, मदरसात अल-वाइज़ीन के पाठ्यक्रम में इतिहास, भूगोल, साहित्य, कानून, अर्थशास्त्र, दर्शन, अलंकार शास्त्र, शारीरिक शिक्षा, और स्वास्थ्य विज्ञान सहित विषयों की एक विस्तृत श्रृंखला शामिल थी। यह अंतःविषय संरचना दर्शाती है कि संस्थान का उद्देश्य केवल धार्मिक विद्वानों का उत्पादन करना नहीं, बल्कि ऐसे उपदेशकों को शिक्षित करना था जो समाज को कई दृष्टिकोणों से समझने में सक्षम हों। इसके विपरीत, आज के दियानेट विशेषज्ञता प्रशिक्षण केंद्रों का पाठ्यक्रम मुख्य रूप से बुनियादी इस्लामी विज्ञानों पर केंद्रित है, जबकि सामाजिक विज्ञानों और शैक्षिक विज्ञानों से संबंधित पाठ्यक्रम अपेक्षाकृत सीमित हैं।

अध्ययन में आगे यह तर्क दिया गया है कि समकालीन विशेषज्ञता कार्यक्रमों में अलंकारशास्त्र और उपदेश (Hitabet ve Mev'iza) पर एक स्वतंत्र पाठ्यक्रम की अनुपस्थिति एक महत्वपूर्ण कमी को दर्शाती है। यह देखते हुए कि आधुनिक उपदेशक विविध शैक्षिक पृष्ठभूमि, आयु समूहों और सामाजिक-सांस्कृतिक विशेषताओं वाले श्रोताओं को संबोधित करते हैं, उपदेशक शिक्षा में मनोविज्ञान, समाजशास्त्र, संचार, शैक्षिक विज्ञान और धार्मिक परामर्श जैसे विषयों को शामिल करने से धार्मिक सेवाओं की प्रभावशीलता में काफी वृद्धि होगी।

तदनुसार, अध्ययन योग्य उपदेशकों को प्रशिक्षित करने की आवश्यकता पर जोर देता है जो शैक्षणिक और वयस्क शिक्षण दक्षताओं दोनों से लैस हों।

स्नातक और नियुक्ति प्रक्रियाओं के संबंध में, दोनों संस्थान उम्मीदवारों से व्यापक अंतिम मूल्यांकन के माध्यम से व्यावसायिक क्षमता प्रदर्शित करने की मांग करते हैं। फिर भी, जहां मदरसात अल-वाइज़ीन को विशेष रूप से स्नातकों को सीधे उपदेशन पदों के लिए तैयार करने के लिए बनाया गया था, वहीं वर्तमान विशेषज्ञता प्रशिक्षण केंद्रों के स्नातक धार्मिक मामलों के अध्यक्षता के भीतर विभिन्न पदों पर नियुक्ति के लिए पात्र हैं। इन दोनों संस्थानों की तुलना करने का तर्क इस तथ्य में निहित है कि दोनों कार्यक्रमों को सफलतापूर्वक पूरा करने से उपदेशक के पद पर नियुक्ति के लिए मुख्य योग्यता प्राप्त होती है।

प्रशिक्षक योग्यता के संबंध में, मदरसात अल-वाइज़ीन ने विलंबित ओटोमन काल के कुछ सबसे प्रतिष्ठित विद्वानों और बुद्धिजीवियों को नियुक्त किया था। इसके विपरीत, आज के विशेषज्ञता प्रशिक्षण केंद्रों में प्रशिक्षकों को संस्थागत नियमों द्वारा स्थापित स्पष्ट रूप से परिभाषित व्यावसायिक योग्यताओं को पूरा करना आवश्यक है। फिर भी, अध्ययन यह सुझाव देता है कि विषय-वस्तु विशेषज्ञता के अलावा शिक्षण क्षमता की मांग करने से शिक्षण की गुणवत्ता में और सुधार होगा।

निष्कर्षतः, अध्ययन यह प्रदर्शित करता है कि मदरसात अल-वाइज़ीन का पाठ्यक्रम अपनी अंतःविषय संरचना, अलंकार शास्त्र पर मजबूत जोर, और अभ्यास-उन्मुख शिक्षण दृष्टिकोण के माध्यम से समकालीन उपदेशक शिक्षा के लिए मूल्यवान अंतर्दृष्टि प्रदान करता है।

आधुनिक समाज की जरूरतों को ध्यान में रखते हुए, सामाजिक विज्ञान, संचार, शैक्षिक विज्ञान और व्यावहारिक उपदेश से संबंधित पाठ्यक्रमों को मजबूत करने से उपदेशक प्रशिक्षण कार्यक्रमों की गुणवत्ता में काफी सुधार होगा। इसलिए अध्ययन यह अनुशंसा करता है कि विशेषज्ञता पाठ्यक्रम को एक अंतःविषय ढांचे के अनुसार पुनर्गठित किया जाए जो व्यावहारिक घटकों जैसे उपदेश देना, चर्चा-आधारित सीखने और व्यावहारिक संचार कौशल को एकीकृत करता है।

कुल मिलाकर, छात्र प्रवेश, पाठ्यक्रम, स्नातक और नियुक्ति प्रणालियों, और प्रशिक्षक की योग्यताओं के संदर्भ में मदरसात अल-वाइज़ीन और दियानेट विशेषज्ञता प्रशिक्षण केंद्रों का यह तुलनात्मक विश्लेषण यह प्रकट करता है कि लगभग एक सदी बीत जाने के बावजूद उपदेशक शिक्षा में कई मौलिक चुनौतियाँ बनी हुई हैं। जहाँ मदरसा अल-वाइज़ीन का अंतःविषय चरित्र, साथ ही अलंकार शास्त्र, व्यावहारिक निर्देश, और सामाजिक विज्ञानों पर इसका जोर, एक महत्वपूर्ण ऐतिहासिक ताकत है, वहीं समकालीन विशेषज्ञता प्रशिक्षण ने मानकीकृत मूल्यांकन प्रक्रियाओं, व्यवस्थित संगठनात्मक संरचनाओं, और स्नातक शोध-प्रबंध की आवश्यकता के माध्यम से महत्वपूर्ण संस्थागत सुधार किए हैं जो अकादमिक अनुसंधान को प्रोत्साहित करते हैं। फिर भी, निष्कर्ष बताते हैं कि आधुनिक उपदेशक प्रशिक्षण को पाठ्यक्रम में मनोविज्ञान, समाजशास्त्र, संचार अध्ययन, धार्मिक शिक्षा, मार्गदर्शन और परामर्श, और अनुप्रयुक्त वाक्पटुता को शामिल करने से काफी लाभ होगा। एक समग्र मॉडल जो ऐतिहासिक अनुभव को समकालीन शैक्षिक विज्ञानों के साथ जोड़ता है, वह अनौपचारिक

धार्मिक शिक्षा की गुणवत्ता में सुधार और धार्मिक सेवाओं की प्रभावशीलता को बढ़ाने में महत्वपूर्ण योगदान देगा। इस संबंध में, यह अध्ययन भविष्य की पाठ्यक्रम विकास पहलों और आगे के अकादमिक अनुसंधान के लिए एक सैद्धांतिक ढांचा प्रदान करने का प्रयास करता है, जो देर से ऑटोमन काल से लेकर वर्तमान तक उपदेशक प्रशिक्षण के ऐतिहासिक विकास की तुलनात्मक रूप से जांच करता है।

कीवर्ड: उपदेश, मदरसत अल-वाइज़ीन, धार्मिक मामलों का अध्यक्षता (दियानेत), विशेषज्ञता प्रशिक्षण केंद्र, अनौपचारिक धार्मिक शिक्षा

Yapılandırılmış Özet:

Vaaz, İslam dininde bireylerin dinî bilgi, inanç, ibadet ve ahlak alanlarında bilinçlenmesini sağlayan en önemli yaygın din eğitimi araçlarından biridir. Hz. Peygamber döneminden itibaren irşat ve tebliğ faaliyetlerinin temel yöntemi olarak kullanılan vaaz, tarihsel süreç içerisinde kurumsal bir kimlik kazanmış ve bu görevi yerine getiren kişiler “vâiz” olarak nitelendirilmişlerdir. Toplumun dinî hayatını şekillendiren önemli aktörlerden biri olan vaizlerin yetiştirilmesi, farklı dönemlerde değişen ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitli eğitim kurumları aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti’nin son döneminde kurulan Medresetü’l Vâizin, yalnızca vaiz yetiştirmek amacıyla kurulmuş ilk ihtisas kurumu olması bakımından önemli bir konuma sahiptir. Günümüzde ise bu görev Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki İhtisas Eğitim Merkezleri tarafından yürütülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, Medresetü’l Vâizin ile Diyanet İşleri Başkanlığı İhtisas Eğitim Merkezlerini vaiz yetiştirme açısından karşılaştırarak her iki kurumun güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerini tespit etmektir. Çalışmada özellikle öğrenci kabul şartları, eğitim programı, mezuniyet ve atama süreçleri ile öğretim elemanlarının yeterlikleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın temel problemi, aradan geçen yaklaşık bir asırlık süreye rağmen vaiz yetiştirme anlayışında karşılaşılan bazı problemlerin günümüzde de devam edip etmediğinin ortaya konulmasıdır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi, doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Medresetü’l Vâizin Nizamnamesi, Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatı, ihtisas eğitim programları ve konuya ilişkin literatür incelenerek elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda her iki kurumun öğrenci kabulünde yazılı ve sözlü sınav uygulamalarının benimsediği, belirli yaş ve eğitim şartları aradığı ve mesleki yeterliği önceleyen bir seçim anlayışı geliştirdiği, bununla birlikte Medresetü’l Vâizin mezunları için zorunlu hizmet uygulamasının bulunması iki kurum arasındaki temel farklılıklar olarak ifade edilmiştir. Zorunlu hizmetin hem birey hem de devlet açısından da bir kazanım olduğu vurgulanmıştır.

Program karşılaştırması çalışmanın en dikkat çekici bulgularını ortaya koymaktadır. Medresetü’l Vâizin programında tefsir, hadis ve fıkıh gibi temel İslam ilimlerinin yanında tarih, coğrafya, edebiyat, hukuk, iktisat, felsefe, hitabet, beden eğitimi ve sağlık gibi farklı dersler de yer almıştır. Bu durum, vaizin yalnızca dinî bilgiye sahip olmasını değil, aynı zamanda toplumu farklı yönleriyle tanımasını hedefleyen bütüncül bir eğitim anlayışını ortaya koymaktadır. Buna karşılık, günümüz İhtisas Eğitim Merkezleri programlarının büyük ölçüde Temel İslam Bilimleri ağırlıklı olduğu, sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanındaki derslerin sınırlı kaldığı görülmektedir.

Araştırmada ayrıca Medresetü’l Vâizin programında yer alan Hitabet ve Mev’ıza dersinin günümüz programlarında bağımsız bir ders olarak bulunmamasının önemli bir eksiklik oluşturduğu ifade edilmiştir. Günümüz vaizlerinin farklı yaş, eğitim ve sosyo-kültürel özelliklere sahip bireylere hitap ettiği düşünüldüğünde psikoloji, sosyoloji, iletişim, eğitim bilimleri ve dinî danışmanlık gibi alanların vaiz eğitimine katkı sağlayacağı da değerlendirilmektedir. Pedagojik ve androgojik yaklaşıma sahip nitelikli vaizlerin yetiştirilmesinin elzem olduğu vurgulanmıştır.

Mezuniyet ve atama süreçleri incelendiğinde her iki kurum da mezuniyet sonunda yeterlik değerlendirmesi yapmaktadır. Bununla birlikte Medresetü’l Vâizin mezunlarının doğrudan vaizlik görevine atanması amaçlanırken günümüzde ihtisas mezunlarının farklı din hizmeti alanlarında da görev alabildiği bilinmektedir. Bu iki kurumun karşılaştırılmasındaki sebep, her iki kurumun da mezuniyet sınavının vaizliğe atanma sınavı olmasıdır.

Öğretim elemanları açısından Medresetü'l Vâizîn'de dönemin önde gelen ilim ve fikir adamlarının görev yaptığı, günümüzde ise eğitim görevlilerinin belirli mesleki şartları sağlamalarının zorunlu olduğu belirlenmiştir. Ancak öğretim elemanlarında pedagojik yeterliğin aranmasının eğitimin niteliğine katkı sağlayacağı ifade edilmektedir.

Sonuç olarak araştırma, Medresetü'l Vâizîn programının disiplinler arası yaklaşımı, hitabet eğitimine verdiği önem ve uygulamaya yönelik dersleri bakımından günümüz İhtisas Eğitim Merkezlerine önemli tecrübeler sunduğunu ortaya koymaktadır. Günümüz ihtiyaçları dikkate alınarak sosyal bilimler, iletişim, eğitim bilimleri ve uygulama ağırlıklı derslerin güçlendirilmesi, vaiz yetiştirme programlarının niteliğinin artırılmasına katkı sağlayacaktır. İhtisas programının disiplinlerarası bir yaklaşımla müzakere, vaaz gibi pratik uygulamaların da yer aldığı bir anlayışla yeniden düzenlenmesi gerektiği önerilmektedir.

Sonuç olarak çalışma, Osmanlı Devleti'nin son döneminde vaiz yetiştirmek amacıyla kurulan Medresetü'l Vâizîn ile günümüzde aynı işlevi büyük ölçüde üstlenen Diyanet İhtisas Eğitim Merkezlerini öğrenci kabul şartları, eğitim programı, mezuniyet ve atama sistemi ile öğretici yeterlikleri açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye tabi tutmuştur. Değerlendirme sonucunda, aradan geçen yaklaşık bir asırlık süreye rağmen vaiz yetiştirme anlayışında bazı temel problemlerin devam ettiği, özellikle Medresetü'l Vâizîn programının disiplinlerarası yapısı, hitabet ve uygulamaya verdiği önem ile sosyal bilimlere yer vermesi bakımından günümüz programlarına kıyasla dikkat çekici yönler taşıdığı, buna karşılık günümüzdeki ihtisas eğitiminin kurumsal yapısı, ölçme-değerlendirme sistemi ve bilimsel araştırmayı teşvik eden bitirme tezi uygulaması önemli kazanımlar olarak öne çıktığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte günümüz vaizlerinin farklı toplumsal kesimlere hitap edebilmesi için psikoloji, sosyoloji, iletişim, din eğitimi, rehberlik ve uygulamalı hitabet gibi alanların programlarda daha güçlü şekilde yer alması gerektiği, tarihsel tecrübeyi güncel eğitim bilimleri ile birlikte değerlendiren bütüncül bir vaiz yetiştirme modeli, yaygın din eğitiminin niteliğinin artırılmasına ve toplumun din hizmetlerinden daha etkin biçimde yararlanmasına önemli katkılar sağlayacağı ifade edilmiştir. Bu yönüyle çalışma, geçmişten günümüze uzanan vaiz yetiştirme tecrübesini karşılaştırmalı olarak ele alarak gelecekte yapılacak program geliştirme çalışmalarına ve yeni akademik araştırmalara teorik bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vaizlik, Medresetü'l Vâizîn, Diyanet İşleri Başkanlığı, İhtisas Eğitim Merkezi, Yaygın Din Eğitimi.

Preacher Training: A Comparative Analysis

Introduction

Religions, which are as old as the history of humanity itself, have provided individuals with various teachings intended to promote an ideal way of life both personally and socially. According to Islam, the primary and fundamental mission of all prophets sent by Allah is to guide humanity (irshād). Their mission is to show people the path leading to truth and to happiness in this world and the Hereafter, while serving as exemplary guides by personally following that path (Uludağ, 2013, p. 29). Within this context, the concept of wa‘z (sermon), which entered Turkish from Arabic, refers to offering advice, warning individuals by explaining the possible consequences of their actions, softening the hearts of believers, and encouraging them toward righteousness (Bilgin, 1995, p. 143).

With the revelation of the first divine message to the Prophet Muhammad, a process of conveying religious teachings concerning faith, worship, and morality began. This mission, which may be described through concepts such as tablīgh (conveying the divine message), da‘wah (invitation), and irshād (religious guidance), was inherited by Muslims after the Prophet’s death and gradually came to be expressed by the concept of wa‘z (preaching) throughout Islamic history.

From a historical perspective, wa‘z may generally be defined as a religious discourse delivered by qualified Islamic scholars in places of worship with the aim of enlightening the congregation and fostering their spiritual development. The individual who delivers such a sermon is referred to as a wā‘iz (preacher). In Islamic literature, terms such as maw‘izah (pl. mawā‘iz), tadhkīr, irshād, naṣīḥah, tabshīr, and indhār are likewise employed, often synonymously, to denote preaching (Cirit, 2012).

Following the Prophet Muhammad, preaching and storytelling (qaṣaṣ) gradually evolved into a distinct profession. According to historical accounts, the Companion Tamīm al-Dārī was the first individual to engage in public storytelling after obtaining permission from Caliph ‘Umar. During the caliphate of ‘Umar, storytellers who emerged under titles such as qāṣṣ and qārī’ initially served religious purposes; however, from the later period of the Rightly Guided Caliphs onward, many of them increasingly employed their profession for political purposes rather than for religious instruction (Cirit, 2012).

Until the establishment of madrasahs, preachers were generally trained through informal educational settings in mosques and private homes. Following the institutionalization of madrasah education in the eleventh century, the training of preachers was largely undertaken within these institutions. Nevertheless, a separate institution devoted exclusively to the education of preachers was not established until the foundation of Madrasat al-Wā‘izīn (School of Preachers) during the Second Constitutional Period (II. Meşrutiyet), as part of extensive educational reform efforts. Despite the absence of a specialized institution before this period, historical sources indicate that the

profession of preaching had long been subject to criticism, leading to various attempts at institutional reform (Bayraktar, 2009, p. 52).

During the Tanzimat period, sermons constituted one of the principal instruments of non-formal religious education and played a significant role in the religious lives of Muslims. However, this field also faced serious structural and professional problems. Consequently, the institution of preaching during the Tanzimat era came to be associated with considerable deficiencies. Sermons in the mosques of Istanbul and the provinces were primarily delivered by Selātin mosque sheikhs, dersiāms (senior madrasah lecturers), preachers appointed by charitable foundations, advanced madrasah students, and individuals who volunteered to preach during Ramadan in return for modest remuneration from local congregations. Since the majority of preachers belonged to the latter category, the institution as a whole suffered from significant qualitative shortcomings (Yüksel, 2013, p. 171).

By the Second Constitutional Period, criticisms directed toward both preachers and the institution of preaching had become increasingly widespread. As this era was characterized by comprehensive reform movements, substantial initiatives were undertaken to improve the profession. Contemporary accounts suggest that preaching had gradually shifted away from its intended religious function and had come to be regarded by some as merely a source of income. Certain preachers displayed unprofessional attitudes and frequently incorporated political issues into their sermons by directly or indirectly targeting specific individuals (Zengin, 2016, p. 38).

The first and most significant reform in this regard was the establishment of Madrasat al-Wā'izīn, an institution founded exclusively for the education of preachers. Although many of its innovations proved difficult to implement under the prevailing political and social conditions, the institution continued its existence within Madrasat al-Irshād until the establishment of the Republic. The founding of both Madrasat al-Wā'izīn and Madrasat al-A'imma wa al-Khuṭabā', intended to educate qualified preachers and imams, demonstrates the importance attached to religious education during the Second Constitutional Period. Furthermore, these reform initiatives may also be interpreted as an acknowledgment that the existing structure of the madrasah system had become insufficient to meet the changing intellectual and social demands of the period (Zengin, 2016, p. 40).

Preaching has long constituted one of the principal means of adult religious education. As an indispensable component of non-formal religious education, sermons have served not only to educate Muslims and enhance their understanding of religious beliefs and practices since the advent of Islam, but also to communicate political, social, and moral principles (Doğan, 1999, p. 258). Today, the official responsibility for organizing and delivering sermons in Türkiye rests with the Presidency of Religious Affairs (Diyanet). Although preaching is primarily undertaken by officially appointed preachers (vā'izs), muftis, imams, and muezzins also perform this function as part of their religious duties.

Despite substantial institutional reforms, preaching and the profession of the preacher continue to be the subject of extensive criticism. Indeed, if the debates concerning sermons and preachers that took place more than a century ago were reproduced today—or if the articles, regulations, directives, and official reports written during the late Ottoman period were republished with only their publication dates changed—it would be difficult to argue that they no longer reflect contemporary realities. Although the Presidency of Religious Affairs has implemented various measures to improve the quality of preaching, this traditional institution has gradually lost much of its former influence instead of adapting successfully to the opportunities offered by modern communication technologies and contemporary educational approaches.

A study analyzing previous research on the Specialized Training Centers (İhtisas Eğitim Merkezleri) similarly concluded that, although some of the recommendations proposed in earlier studies have been implemented, a considerable proportion of them remain unaddressed (Kurt, 2023, p. 89).

The central problem addressed in this study is that the Specialized Training Centers of the Presidency of Religious Affairs, where contemporary preachers receive their professional education, continue to be shaped largely by a traditional educational paradigm. Although these institutions have attempted to benefit from contemporary scientific developments, many of the problems they currently face are remarkably similar to those identified more than a century ago.

Accordingly, this study aims to examine Madrasat al-Wā'izīn and the contemporary Specialized Training Centers through a descriptive and comparative perspective in order to identify the strengths and weaknesses of each institution. Furthermore, it seeks to contribute to ongoing discussions concerning the quality of preacher education in the present-day Specialized Training Centers. The significance of this study lies in the absence of previous scholarly research directly comparing these two institutions. As Doğan (1999, p. 201) argues, contemporary problems concerning preaching and the profession of the preacher cannot be adequately understood or resolved without reconsidering the debates that emerged during the final period of the Ottoman Empire.

It should be emphasized that Madrasat al-Wā'izīn and the present-day Specialized Training Centers are not identical institutions. The Specialized Training Centers function primarily as in-service professional training institutions established to improve the qualifications of personnel employed by the Presidency of Religious Affairs. Nevertheless, these two institutions are comparable because successful completion of the specialization program qualifies graduates to take the graduation examination, which simultaneously serves as the entrance examination for appointment as an official preacher. In other words, personnel who successfully complete the specialization program become eligible to apply for preacher positions, while retaining the right to return to their previous positions upon request.

Within this framework, the present study comparatively examines these two institutions with respect to student admission requirements, curriculum, graduation and appointment procedures, and instructor qualifications. Based on this comparison, the study concludes with an overall evaluation and presents recommendations aimed at improving the quality of education provided in the Specialized Training Centers of the Presidency of Religious Affairs.

1. Student Admission Requirements

The admission requirements for Madrasat al-Wā'izīn, which was established in the late Ottoman period in response to the growing need for qualified preachers, were determined by the Regulation of Madrasat al-Wā'izīn (Medresetü'l Vâizīn Nizamnâmesi). According to the regulation, the institution offered a four-year educational program and planned to admit forty students annually through a competitive entrance examination consisting of both written and oral components. The admission requirements were as follows (Yazıcı, 1991, p. 107):

- a. Applicants were required to be graduates of a madrasah and between the ages of 20 and 30.
- b. Candidates were expected to have no criminal record, to be in good physical health, and to have no physical disabilities or speech impairments that might hinder the performance of preaching duties.
- c. Admission was contingent upon successfully passing the entrance examination.
- d. Students were required to undertake a compulsory four-year period of public service in positions assigned by the Ministry upon graduation.

The admission requirements for the Specialized Training Centers of the Presidency of Religious Affairs are defined as follows:

- a. Candidates must be employed as either permanent or contractual personnel within the Presidency of Religious Affairs.
- b. They must have successfully completed the probationary period of public service.
- c. They must hold a four-year degree in theology or Islamic studies.
- d. Applicants must be under the age of forty.
- e. They must successfully pass both the written and oral entrance examinations.

Admission to Madrasat al-Wā'izīn was based on an entrance examination known as the Duhūl Examination (Duhūl İmtihanı), which consisted of two written and two oral examinations. In the first written examination, candidates were required to vocalize an unvocalized Arabic text of approximately ten lines, translate it into Turkish, and analyze it in terms of Arabic morphology (şarf) and syntax (naḥw). The second written examination required candidates to compose a Turkish letter consisting of approximately ten to fifteen lines. During the third, oral examination, candidates were questioned on logic, rhetoric (ma'ānī and bayān), Islamic creed ('aqā'id), and the principles of Islamic jurisprudence (uṣūl al-fiqh). The final oral examination included questions on mathematics, general and Ottoman geography, and civics (Atay, 2018, p. 406).

Each examination was graded out of twenty points, with a minimum score of ten required for success. If the number of successful candidates exceeded the available quota, admissions were determined according to ranking. In addition to the regular quota, ten students from other Muslim countries were eligible for admission. Foreign applicants who possessed sufficient proficiency in Turkish to follow the courses were exempted from the Turkish language examination, provided that they successfully completed the remaining examinations (Zengin, 2016, pp. 45–56).

Unlike most Ottoman madrasahs of the period, Madrasat al-Wā'izīn introduced an innovative assessment system. Alongside the year-end promotion examinations, special midterm examinations (ḥuṣūṣī imtihanlar) were administered during the first week of December each academic year. These examinations were intended to evaluate students' overall academic progress and constituted one of the earliest examples of a continuous assessment system comparable to modern midterm examinations (Zengin, 2016, p. 46).

A similar admission procedure is employed by the Specialized Training Centers of the Presidency of Religious Affairs. Applicants are required to obtain a minimum score of 70 on the written examination, which covers Arabic, Theology, and General Knowledge. Candidates who successfully pass the written examination become eligible to take the oral interview. To be considered successful in the oral examination, candidates must also achieve the minimum qualifying score. The oral examination assesses candidates' competencies in Qur'anic recitation, Arabic, Islamic studies, communication and presentation skills, and general knowledge. In addition, candidates are required to write a short composition in Arabic.

A comparison of the admission requirements of the two institutions reveals several noteworthy similarities. First, both institutions admit candidates within a specified age range. Second, each institution employs a two-stage selection process consisting of written and oral examinations. Although criteria such as criminal records and physical fitness are not explicitly listed among the admission requirements of the Specialized Training Centers, these factors are nevertheless taken into consideration during the interview and appointment processes. Beyond these procedural similarities, one significant distinction is that graduates of Madrasat al-Wā'izīn were subject to a

compulsory period of public service following graduation. Furthermore, the admission and assessment system of Madrasat al-Wā'izīn appears to have been more comprehensive and rigorous than that of the contemporary Specialized Training Centers.

In summary, while the two institutions adopt broadly similar approaches to student admission in procedural terms, they differ substantially in their institutional objectives. Madrasat al-Wā'izīn was established as a specialized institution dedicated exclusively to the education and training of preachers. In contrast, the Specialized Training Centers are designed not as independent institutions for recruiting and educating new candidates, but rather as complementary in-service training programs intended to enhance the professional competencies of personnel already employed by the Presidency of Religious Affairs.

2. Curriculum

According to the Regulation of Madrasat al-Wā'izīn, issued on 6 February 1913, the institution was established with the following objective:

“To educate competent individuals who are capable of conveying to humanity that Islam, through the delivery of socially beneficial sermons within the framework of the sublime rulings of the Qur'an and the noble Prophetic Sunnah, is the true foundation of civilization and virtue” (Bayraktar, 2009, p. 52).

The objectives of the Specialized Training Program of the Presidency of Religious Affairs are defined as follows:

“This program aims to educate personnel who have attained advanced competence in the field of the Islamic sciences; who are able to make effective use of both classical and contemporary scholarship; who can produce solutions to current religious and theological issues in light of the Qur'an, the Sunnah, and the historical experience of Islam; who benefit from both the classical and modern intellectual and civilizational heritage while providing religious services to society; and who continuously improve their knowledge and professional competence within the service areas of the Presidency.” (Presidency of Religious Affairs, 2017)

In addition to this overarching objective, the program pursues several subsidiary aims:

a. During the preparatory phase, trainees are expected to acquire comprehensive proficiency in Arabic. In the specialization phase, they are expected to develop a coherent and holistic understanding of the core Islamic sciences.

b. The program seeks to equip trainees with the fundamental competencies required to perform religious services effectively and professionally.

c. To ensure the greatest possible degree of objectivity in assessment and evaluation, the curriculum adopts a framework that specifies learning outcomes, unit contents, recommended resources, and explanatory notes for each instructional area.

d. Every trainee is required to prepare a graduation thesis, sermons (wa'z), Friday sermons (khuṭbahs), and scholarly reviews (mūtalaa) in accordance with the procedures and principles established by the program. The administration is responsible for supervising and coordinating these academic requirements.

e. Within the specialization phase, Arabic is regarded not as an end in itself but as an instrument for accessing and producing scholarly knowledge.

f. The graduation thesis is intended to enable trainees to demonstrate their specialized knowledge in written form, produce scholarly work on religious subjects, conduct research in accordance with accepted academic methods and principles, develop their academic interests and

writing skills, enhance their scholarly competence, make their intellectual achievements visible, acquire disciplined research habits under the guidance of a supervisor, and strengthen their ability to formulate, systematically present, and confidently defend arguments based on scientific evidence.

Following the establishment of the Diyanet Academy, the specialization program was restructured for candidates seeking appointment as imams, muezzin-qayyims, Qur'an course instructors, and preachers. Under the new structure, each instructional term consists of fourteen weeks of coursework followed by a fifteenth week devoted to examinations.

The courses included in the curricula of Madrasat al-Wā'izīn and the Specialized Training Program are presented comparatively in Table 1.

Madrasat al-Wā'izīn and the Specialized Training Program

Madrasat al-Wā'izīn Curriculum (1914)

Qur'anic Exegesis (Tafsīr), Hadith (including Hadith Methodology)

Islamic Theology (Kalām) (and the History of Kalām)

Islamic Jurisprudence (Fiqh)

Principles of Islamic Jurisprudence (Uṣūl al-Fiqh)

Islamic Law of Inheritance (Farā'id) (including Inheritance Law)

Biography of the Prophet (Sīrah)

History (1. Islamic History, 2. Ottoman History, 3. History of Civilization, 4. History of Religions, 5. General History, 6. Turkish History)

Geography (Ottoman Geography, Islamic Geography)

Ottoman Literature

Arabic Literature

Persian Literature

Mathematics (Arithmetic, Geometry, Algebra)

Astronomy (Practical)

Natural Sciences (1. Physics, 2. Chemistry, 3. Natural History)

Philosophy (Logic, Psychology, Ethics, Metaphysics, History of Philosophy, with particular emphasis on Islamic Philosophy)

Sociology and Education

Legal Studies (Basic Legal Theory, Civil and Criminal Legislation, Foundations Law, Organization of the Muslim Community, etc.)

Economics and Public Finance (including an Overview of Financial Laws and Regulations)

Public Health (including Practical First Aid)

Public Speaking and Preaching (Theoretical and Practical)

Physical Education

Specialized Training Program (2018)

The Qur'an

Tafsīr (History and Methodology of Tafsīr, Contemporary Issues in Tafsīr, Classical Tafsīr Texts)

Hadith (History and Methodology of Hadith, Hadith Analysis and Criticism, Contemporary Issues in Hadith, Understanding and Interpretation of Hadith, Classical Hadith Texts)

Fiqh (Principles of Fiqh, Comparative Fiqh Texts, Islamic Law of Inheritance (Farā'id), Methodology of Fatwa, Classical Fiqh Texts, Personal Status Law (Aḥwāl al-Shakhṣiyyah), Introduction to Fiqh, Universal Legal Maxims, Contemporary Issues in Fiqh)

Islamic Thought (Critical Thinking and Logic, Creed and Kalām, Sufism, Living World Religions, History of Islamic Sects, History of Islamic Thought)

Practical Training (Practical Applications in Tafsīr, Hadith, and Fiqh; Religious Services; Administration and Legislation of Religious Services; Knowledge and Experience Sharing; Social Activities)

The two curricula presented in Table 1, which constitute the main framework of this study, will be subjected to a comparative analysis. Naturally, the curriculum of Madrasat al-Wā'izīn and the contemporary Specialized Training Program are not identical in structure. Likewise, the scientific knowledge and educational approaches of a century ago cannot be equated with those of today. Therefore, the comparison focuses primarily on the curricula by examining and comparing the courses offered in each program.

At first glance, the most striking difference is that the curriculum of Madrasat al-Wā'izīn is considerably richer and more diverse than that of the contemporary Specialized Training Program. Based on an interdisciplinary approach, the curriculum incorporated not only the Islamic sciences but also a substantial number of rational sciences. Courses such as History, Geography, Literature, Philosophy, Logic, Sociology, Law, Oratory, Physical Education, and Chemistry were included, enabling future preachers to gain a comprehensive understanding of the society in which they would serve, including its culture, history, legal system, and social structure. Such a broad educational foundation would undoubtedly contribute to the delivery of more effective sermons. In contrast, the current Specialized Training Program includes very few rational sciences. This may be regarded as a significant shortcoming and may indicate that sufficient lessons have not been drawn from historical experience. Furthermore, considering that contemporary preachers address increasingly heterogeneous audiences in the age of information and technology, the absence of disciplines such as psychology, sociology, and educational sciences represents a major deficiency in preparing them to understand and respond to the needs of their target audience.

One of the most significant strengths of the Madrasat al-Wā'izīn curriculum is the inclusion of a course entitled Oratory and Preaching (Hitābah and Maw'izah). Although knowledge of both the Islamic and rational sciences can be transmitted to students despite inevitable shortcomings, the effective communication of this knowledge depends not only on intellectual competence but also on rhetorical ability. Just as possessing sound knowledge is essential for a preacher, the ability to convey that knowledge effectively to an audience is equally important. In contrast, the absence of such a course in the contemporary Specialized Training Program constitutes a major deficiency.

Since these institutions provide intensive educational programs, students should periodically be given opportunities for mental and physical relaxation through social and extracurricular activities. In this regard, the Madrasat al-Wā'izīn curriculum included a course entitled Physical Education. Similarly, the current Specialized Training Program includes a component referred to as

Social Activities. However, detailed information regarding the content and implementation of these activities is not available.

The philosophy courses offered at Madrasat al-Wā'izīn were explicitly limited to Islamic Philosophy. Although such a limitation may be understandable in the context of an institution devoted to Islamic education, the inclusion of a broader philosophy course would arguably have been a more appropriate choice. By contrast, the current Specialized Training Program offers no philosophy-related courses apart from Logic and Kalām.

In addition to theoretical instruction, practical training constitutes another essential component of any educational program. The current Specialized Training Program includes practical applications; however, sermon delivery continues to be conducted on a voluntary basis rather than as a compulsory component of the curriculum. No comparable practical preaching component appears in the curriculum of Madrasat al-Wā'izīn. Nevertheless, traditional cerr practices and other institution-specific practical activities may have fulfilled this function. Due to both the difficult historical circumstances of the period and the absence of detailed information in the official regulations, definitive conclusions regarding the educational practices of the institution cannot be drawn. Furthermore, the curriculum explicitly states that courses such as Astronomy ('Ilm al-Hay'ah), Public Health (Hifz al-Ṣiḥḥah), and Oratory and Preaching were to be taught through both theoretical and practical instruction. This integration of theory and practice, together with its emphasis on connecting learning to real-life applications, represents one of the notable strengths of the Madrasat al-Wā'izīn curriculum in comparison with the current Specialized Training Program.

According to a study conducted among graduates of the Specialized Training Program, the knowledge acquired during the course was not obtained in a systematic manner. Although most participants stated that they had gained sufficient knowledge to perform their future professional duties effectively, they also reported difficulties in organizing and integrating that knowledge into a coherent conceptual framework (Kara, 2006, p. 117). The same study further revealed that only 16% of the participants considered the practical component of the program to be adequate. These findings suggest that the Specialized Training Centers place considerable emphasis on knowledge accumulation while paying insufficient attention to higher-order cognitive skills such as analysis and synthesis. This problem could be addressed through a greater emphasis on practical training and more learner-centered instructional methods that actively engage trainees in the educational process.

In summary, although preacher training policies have undergone significant development and transformation over time, they have yet to achieve the desired scientific and pedagogical standards, particularly with respect to practical training. By drawing upon both the historical experience of the Islamic educational tradition and contemporary scientific knowledge, the quality of preacher training—one of the most important components of non-formal religious education—should be further enhanced. As an initial step, the objectives and learning outcomes of the Specialized Training Centers should be articulated more explicitly, and these institutions should undergo both structural and conceptual reform.

3. Graduation and Appointment

Both institutions require students to complete a final examination at the end of their educational programs. To graduate successfully from Madrasat al-Wā'izīn, students were required to obtain a minimum score of seven points in each examination, particularly in Tafsīr and Hadīth, as well as in the midterm examinations administered during each academic term. Students who failed were granted the opportunity to retake the examinations on three separate occasions at specified intervals (Atay, 2018, p. 407). Similarly, successful completion of the Diyanet Specialized Training

Program requires candidates to pass the final oral examination and have their graduation thesis approved (Presidency of Religious Affairs, 2017).

During the Ottoman period, preachers were appointed to mosques outside Istanbul, preaching posts (kürsü şeyhlikleri) in Istanbul mosques, neighborhood mosques (maşjids), tombs (türbes), Sufi lodges (tekke and zāwiya), military preaching positions (army preachers), and the office of the palace preacher (the Sultan's preacher) (Akgündüz, 2016, pp. 22–36). Graduates of Madrasat al-Wā'izīn were entitled to be appointed, without an additional examination, as preachers in major mosques or as imams and preachers in military units according to their graduation rankings. Since graduates were required to complete four years of compulsory public service, those who declined appointment were obliged to reimburse the costs of their education (Zengin, 2016, p. 47). This arrangement ensured that the state benefited from a qualified workforce for a specified period following the completion of their education.

As noted previously, graduates of the Diyanet Specialized Training Centers become eligible to apply for appointments as preachers and subsequently wait for the official placement process. They also have the option of returning to their previous positions if they wish. Furthermore, completion of the specialized training qualifies Diyanet personnel for a variety of other positions within the institution. Whereas graduates of Madrasat al-Wā'izīn were appointed directly to positions as preachers, graduates of the contemporary Specialized Training Program may serve in a broader range of positions within the Presidency of Religious Affairs.

4. Teacher Qualifications

It is noteworthy that among those appointed to teach at Madrasat al-Wā'izīn were some of the most prominent intellectuals of the period, including Ziya (Gökalp), Ahmed Refik (Altınay), Ma'rūf al-Ruṣāfi, Selim Sırrı (Tarcan), Abdurrahman Şeref, Yusuf Akçura, and Mithat Cemal (Kuntay) (Zengin, 2016, p. 43). The regulations governing the institution did not specify particular qualifications for the mudarris (professors) employed at the madrasa. It appears that the institution sought to provide high-quality preacher training by appointing the leading scholars and intellectuals of the time.

In contrast, instructors currently employed at the Diyanet Specialized Training Centers are required to satisfy specific qualifications. According to the regulations of the Presidency of Religious Affairs (2015), candidates seeking appointment as training instructors must meet the following requirements:

1. Hold at least a four-year degree in higher religious education.
2. Possess a certificate of completion from a Specialized Training Program or hold a doctoral degree in theology.
3. Successfully pass the required selection examination.

The appointment of instructors at Madrasat al-Wā'izīn appears not to have been based on formally defined criteria; instead, the institution recruited the most distinguished scholars of the period. Considering the political, economic, and social conditions of the late Ottoman era, this approach can be regarded as appropriate. Furthermore, the appointment of distinguished scholars from disciplines such as literature, sociology, and history suggests an interdisciplinary educational perspective that could make a significant contribution to the quality of preacher training.

Requiring instructors at the Diyanet Specialized Training Centers to be either graduates of the Specialized Training Program or holders of doctoral degrees is a sound practice. Nevertheless, one significant shortcoming is the absence of a requirement for a certificate in pedagogical formation or teacher education. In addition to subject-matter expertise, incorporating criteria such as academic rank, pedagogical training, and certification in instructor training into the recruitment process for

teaching staff at the Specialized Training Centers could make a substantial contribution to improving the overall quality of education.

Conclusion and Recommendations

Until the establishment of the Republic, the primary means of non-formal religious education were limited to khutbahs (sermons), wa‘z (religious preaching), journals and newspapers, and religious conversations held in private homes. Today, however, these means have become considerably more diversified. Likewise, whereas mosques, small neighborhood mosques (masjids), Sufi lodges (tekke and zāwiya), and coffeehouses once constituted the principal settings for non-formal religious education, religious education and religious services are now carried out in a much wider range of institutions, extending from hospitals to prisons.

Although non-formal religious education may be conducted at any time and in any place, it assumes particular significance on religious occasions such as Fridays, the month of Ramadan, the two Islamic festivals (‘Eids), holy nights (kandils), the Day of ‘Arafah, and the Day of ‘Āshūrā’. Sermons delivered before the Friday prayer constitute one of the most important instruments of non-formal religious education in Islam. Likewise, the sermons delivered before the Tarāwīḥ prayer during Ramadan occupy a significant place in religious instruction. Indeed, when non-formal religious education is mentioned, preaching is generally the first activity that comes to mind. Moreover, during the period preceding the Second Constitutional Era, preaching served not only as a means of religious education but also as one of the principal instruments for informing and educating society on a wide range of issues. Consequently, preaching occupied a central position throughout Islamic history, particularly during the Ottoman period, and discussions concerning preaching and preachers have consistently remained on the public agenda. Considering that the religion proclaimed by the Prophet Muḥammad spread throughout the world primarily through preaching and exhortation as a form of adult religious education, the significance of this institution becomes even more evident (Doğan, 1999, p. 262).

Not all Muslims are able to devote sufficient time to acquiring comprehensive knowledge of religious matters. For this reason, preaching has emerged as a specialized profession requiring dedicated training (Bayraktar, 2009, p. 22). Despite the various forms and functions that preaching has assumed throughout history under the influence of political, economic, and cultural factors, as well as the criticisms directed toward the profession, preaching and preachers have continued to play a crucial role in enabling Muslims to understand both the theoretical and practical dimensions of Islam, strengthening national unity and social cohesion, and preventing religious deviations. In this respect, preaching—still regarded as one of the most effective instruments of non-formal religious education—performed indispensable functions during periods when today’s technological and communication opportunities were unavailable (Doğan, 1999, p. 270).

During the Second Constitutional Era of the Ottoman Empire, sermons and preachers became the subject of widespread criticism, particularly in contemporary journals and among the general public. As the profession was increasingly perceived as incapable of meeting the religious and social needs of society, efforts were initiated to reform and revitalize preacher training. As a result, Madrasat al-Wā‘izīn, which may be regarded as a specialized institution for the education of preachers, was established.

Although Madrasat al-Wā‘izīn, as a professional madrasa, represented an important educational initiative, it failed to achieve the expected level of effectiveness, and its implementation did not fully succeed. In addition to the political instability of the period and the fact that the institution operated during the years of war, the failure to establish administrative unity among the educational institutions also played a significant role in this outcome (Zengin, 2016, p. 58).

Despite the fact that the curriculum of Madrasat al-Wā'izīn could not be fully implemented because of the conditions of the period, it nevertheless possessed several significant advantages over the curricula currently employed in the Diyanet Specialized Training Centers where contemporary preachers are educated. Although more than a century has passed, religious services have diversified considerably, and remarkable developments have occurred in science and technology, the Diyanet Specialized Training Programs, despite undergoing substantial improvements compared to their earlier forms, still appear, in our opinion, to lag behind Madrasat al-Wā'izīn in several respects. Rather than repeating the differences discussed above, the following recommendations may be offered for improving specialized preacher training:

1. The current structure of the Diyanet Specialized Training Programs should either be fundamentally reformed or replaced by a separate institution dedicated exclusively to the education of preachers. If the Presidency of Religious Affairs intends to continue training preachers within the existing system, greater attention should be given to incorporating courses specifically designed for the preaching profession, such as oratory, sociology, psychology, philosophy, religious education, and religious counseling and guidance.

2. Religious officials such as muftis, preachers, and imams should receive their fundamental professional education within the same institution. If specialized training related to particular fields of service is required, it would be more appropriate for such training to be provided either through specialized departments within the same institution or through in-service professional development. Rather than increasing the number of institutions, developing purpose-oriented curricula, teaching methods, and instructional programs would be a more effective approach.

3. Providing an intensive curriculum centered primarily on Arabic and the Basic Islamic Sciences after students have already completed undergraduate theological education raises questions regarding the adequacy of theology faculties. Instead of compensating for deficiencies through an overloaded specialized training curriculum, the problems within faculties of theology should first be addressed. Specialized Training Programs should then focus on genuine specialization through a more practice-oriented curriculum consistent with their intended purpose. In fact, the very existence of specialized training reflects the inadequacies of undergraduate theological education.

4. The Specialized Training Program should be comprehensively revised to include more contemporary courses that adequately respond to the needs and challenges of modern society.

5. Assigning graduates of a single Specialized Training Program to highly diverse positions—such as preacher, mufti, and training instructor—is not an appropriate practice. Expecting one curriculum to provide all the competencies required for these distinct professions is unrealistic. Just as specialization according to professional fields has been proposed for faculties of theology, a similar approach should also be considered for the Specialized Training Centers.

6. Students in today's faculties of theology often graduate without receiving sustained instruction in public speaking or preaching before a real audience. Numerous studies have shown that many theology students are uncertain about whether they possess the competence to deliver sermons effectively, largely because their education lacks sufficient practical training. Therefore, incorporating systematic practical preaching experience throughout undergraduate theological education would significantly enhance the effectiveness of future religious services. The intensive practical orientation of the Specialized Training Programs appears to have been introduced largely to compensate for this deficiency in theological education.

7. Several longstanding problems—including the continued use of sermon books containing superstitious narratives, the inability to respond effectively to missionary activities, the widespread misconception that science and religion are inherently contradictory, and the dissemination of ideas that hinder social and intellectual progress—are closely related to deficiencies in preacher training.

These problems existed a century ago and continue to persist today. While preserving the traditional Islamic scholarly disciplines, preachers should also be educated with an awareness of the contemporary human and social sciences.

8. In addition to subject-matter expertise, appointments to teaching positions in Diyanet Training Centers should require qualifications such as academic rank, pedagogical training, and certification in the training of educators. Such criteria would contribute substantially to improving the quality of instruction within these institutions.

Addressing the contemporary problems of preacher training requires a comprehensive re-evaluation of the discussions that took place during the late Ottoman period, with particular reference to the experience of Madrasat al-Wā'izīn. In addition to comparing the curricula of the two institutions, this study has briefly examined their student admission requirements, graduation and appointment procedures, and teacher qualifications. Drawing upon the principle that historical experience should inform present-day educational practice, the study aims to contribute to the improvement of contemporary preacher training.

This study was originally completed in 2018. From today's perspective, many of the problems identified at that time continue to persist. Although the number of Specialized Training Centers has increased considerably, criticisms concerning the quality of education have not diminished. It should also be acknowledged that, following the completion of this study, several of the shortcomings identified herein were addressed through subsequent revisions of the curriculum. Nevertheless, the fundamental problem lies in the inability of educational institutions—including Imam Hatip middle schools, Imam Hatip high schools, faculties of theology, and the Diyanet Specialized Training Centers—to establish a stable educational framework grounded in a scientific perspective and free from ideological and political debates.

Although more than half a century has passed since the establishment of the first Specialized Training Center, the number of academic studies devoted to this field remains limited. Furthermore, the criticisms and expectations expressed in previous studies concerning specialized religious training continue to be relevant today. Similar observations were made during the symposium commemorating the 50th Anniversary of Haseki, where participants emphasized that although the number of Specialized Training Centers has steadily increased, their educational quality has not improved at the same rate. Increasing both theoretical and empirical research on this subject will contribute significantly to making these institutions more functional, effective, and academically qualified.

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Vaizlik Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Giriş

İnsanlık tarihiyle yaşıt olan dinler, bireysel ve toplumsal anlamda ideal bir hayat tarzı sunmak amacıyla insanlara belirli öğretiler sunmuşlardır. İslam dinine göre de Allah'ın gönderdiği bütün peygamberlerin aslı ve öncelikli görevleri irşat etmektir. Onların amaçları insanlara hakka giden, dünya ve ahiret mutluluğuna erdiren yolu göstermek, bu yolda bizzat yürüyerek onlara rehber ve örnek olmaktır (Uludağ, 2013, s. 29). Bu faaliyeti ifade eden bir kavram olarak vaaz öğüt vermek, yapılan işlerin muhtemel sonuçlarını anlatarak uyarmak, inananların kalplerini yumuşatarak onları iyiliğe özendirmek anlamında Arapçadan Türkçeye geçen bir kavramdır (Bilgin, 1995, s. 143).

Hiz. Peygamber'e ilk vahyin gelmesiyle beraber insanlara inanç, ibadet ve ahlak konularında belli emir ve yasakların telkin süreci başlamıştır. İrşat, tebliğ, davet gibi kavramlarla ifade edilebilecek olan bu görev, Hiz. Peygamber'den Müslümanlara geçmiş ve bu faaliyet tarihsel süreçte "vaaz" kavramıyla ifade edilmeye başlamıştır.

Başlangıçtan günümüze kadar gelen uygulamaya genel olarak bakıldığında vaaz terimini "dinî konularda cemaati aydınlatarak mânen gelişmesini sağlamak amacıyla din âlimlerince ibadet mahallerinde yapılan konuşma" şeklinde tanımlamak mümkündür. Vaaz eden kimseye ise vâiz denmiştir. İslâmî kaynaklarda mev'iza (çoğulu mevâ'iz), tezkîr, irşad, nasihat, tebsîr ve inzâr gibi kavramlar da çoğunlukla vaaz anlamında kullanılmaktadır (Cirit, 2012).

Hiz. Peygamber'den sonra bir meslek olarak vaaz ve kıssa anlatma faaliyetinin, aşıptan ilk defa Temîm ed-Dârî'nin Hiz. Ömer'den izin alıp kıssa anlatmaya başlamasıyla ortaya çıktığı rivayet edilmektedir. Hiz. Ömer'in hilâfeti sırasında vâiz olarak kâs ve kârî gibi unvanlarla ortaya çıkan kıssacıların Hulefâ-yi Râşidîn'in son zamanlarından itibaren halka dinî telkin etmek yerine siyasî maksatlarla mesleklerini icra ettikleri görülmektedir (Cirit, 2012).

Medreselerin kuruluşuna kadar vaizler cami ve evlerde yetiştirilen bireylerden oluşuyordu. 11. yüzyılda medreselerin sistemli bir hale gelmesiyle birlikte büyük oranda vaizlerin yetiştirilmesi bu kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Vaiz yetiştirmek için ayrı bir kurum, II. Meşrutîyet'te gerçekleşen yoğun ıslah çabaları sonucu kurulan Medresetül Vaizin'e kadar düşünülmemiştir. Bununla beraber bazı dönemlerde vaizlik mesleği üzerine eleştiriler ve bunun sonucunda da iyileştirme çabalarının olduğu bilinmektedir (Bayraktar, 2009, s.52).

Yaygın din eğitiminin önemli araçlarından olan vaazların Tanzimat dönemine bakıldığında Müslümanların hayatında önemli bir fonksiyonu bulunmaktaydı. Ancak bu alanın kendine özgü problemleri de söz konusuydu. Öyle ki bu dönem vaaz ve vaizlik müessesesi ciddi sıkıntılarla birlikte hatırlanmıştır. Tanzimat döneminde İstanbul ve taşra camilerinde vaaz hizmeti esas olarak Selâtin şeyhleri, Dersiâmlar, çeşitli vakıfların vaizleri, ileri seviyedeki medrese öğrencileri ve Ramazanlarda

cemaatin vereceği cüz'î bir ücreti karşılığında bu göreve talip olmuş kişiler tarafından üstlenilmiştir. Vaizlerin çoğu son gruptakilerden olmakla birlikte bu dönemde vaizlik müessesesinin genelinde sıkıntılar bulunmaktaydı (Yüksel, 2013, s. 171).

II. Meşrutiyet'e gelindiğinde vaizlik mesleği ve vaizler üzerine yapılan eleştirilerin arttığı görülmektedir. Nitekim bu dönem, genel olarak bir ıslah dönemi olduğundan vaizlikle ilgili de önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu dönemde vaizlik kurumunun olması gereken nitelikten uzaklaşmaya başlayarak bir gelir kapısı olarak görüldüğü, kimi vaizlerin gayriciddi tavırlar gösterdikleri, vaazlarında bazı kişileri doğrudan ya da dolaylı olarak hedef alarak siyasî konulara girdikleri bilinmektedir (Zengin, 2016, s. 38).

Vaizlik ile ilgili ilk ve en büyük adım, sadece vaiz yetiştirmek üzere Medresetü'l Vaizin'in kurulmasıdır. Bu medrese aşağıda da görüleceği üzere önemli yenilikler getirmesine rağmen o dönemin şartlarında uygulanabilmesi pek mümkün olmasa da Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar Medresetü'l İrşad bünyesinde varlığını sürdürmüştür. II. Meşrutiyet döneminde, nitelikli vâizlerin ve imamların yetiştirilmesi amacıyla Medresetü'l-Vâizîn ve Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutabâ'nın kurulması, din eğitimi ve öğretimi konusuna verilen önemi göstermektedir. Ayrıca bu yenilik çabalarını, medreselerin mevcut yapısının, içinde bulunulan dönemdeki ve toplumdaki gelişmeler karşısında yeterli olmadığının kabul edilmesinin bir sonucu olarak değerlendirmek de mümkündür (Zengin, 2016, s. 40).

Yetişkinlerin din eğitimlerinde vaaz yoluyla eğitim önemli bir araçtır. Vaaz, yaygın din eğitiminde vazgeçilmez bir eğitim öğretim vasıtasıdır. İslam'ın başlangıcından itibaren vaazlar Müslüman halkı eğitici, dini konularda bilgilendirici bir vasıta olarak kullanıldığı gibi siyasi, içtimai ve ahlaki esasların telkin ve taliminde de en çok kullanılan yollardan birisi olmuştur (Doğan, 1999, s. 258). Günümüzde vaaz görevini resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı yürütmektedir. Bu görevi başta vaizler olmak üzere müftüler, imam hatipler, müezzinler gibi diğer Diyanet personeli de icra etmektedir.

Günümüzde de vaizlik/vaaz eksenin eleştiriler yapılmaya devam etmektedir. Vaizlik ve vaazlar ile ilgili yapılan tartışmaları aradan geçen bunca yıla rağmen getirip bugün yeniden yapmaya kalksak veya o zaman vaaz ve vaizlikle ilgili yazılan o makaleleri, yayınlanan talimatname, nizamname, layiha vb. tarihlerini değiştirip bugün tekrar yayınlamaya kalksak hiç kimse çıkıp bunlar bugünün problemleri değil diyemez. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın almış olduğu bazı tedbirlere rağmen vaaz ve vaizlik gibi geleneksel bir faaliyet çağın imkânlarından da yararlanarak daha da gelişeceğine hızla gerilemekte ve eski öneminden çok şeyler kaybetmiş ve kaybetmeye devam etmektedir.

Geçmişten günümüze İhtisas Eğitim Merkezleri'ne yönelik yapılan çalışmaları analiz eden bir araştırmada bugüne kadar yapılan çalışmalarda belirtilen önerilerin bir bölümünün hayata geçirildiği görülsede önemli bir bölümü ile ilgili herhangi bir değişimin gerçekleşmediği ifade edilmiştir (Kurt, 2023, s. 89).

Bu çalışmanın temel problemi, günümüz vaizlerinin yetiştiği kurumlar olarak Diyanet İhtisas Eğitim Merkezleri'nde hala büyük oranda geleneksel anlayışın devam etmesi ve günümüz bilimsel gelişmelerinden her ne kadar faydalanma yolu seçilse de hala mevcut problemlerin bir asır önceki problemlerden çok da farklı olmadığıdır.

Çalışmanın amacı ise iki kurumu betimleyici bir tarzda ele alarak iki kurumun da güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymaktır. Ayrıca günümüzde vaiz yetiştiren kurumlar olarak ihtisas eğitim merkezlerindeki eğitimin niteliğine katkıda bulunmaktadır. Çalışmanın önemi ise daha önce bu iki kurumun karşılaştırıldığı bir bilimsel çalışmanın olmamasıdır. Bu noktada eğer bugün vaaz ve vaizlik

ile ilgili problemler çözüme kavuşturulmak isteniyorsa Osmanlı'daki son dönem tartışmaların da göz önünde tutularak yeniden düşünülmesi gerekir (Doğan, 1999, s 201).

Medresetü'l Vaizin ve Diyanet İhtisas Eğitim Merkezi temelde aynı kurumlar değildir. Günümüzdeki İhtisas Kursları, Diyanet personelinin hizmet kalitesini artırmak amacıyla kurulan hizmet içi eğitim kurslarıdır. Ancak bu iki kurumun karşılaştırılabilmesini sağlayan temel nokta, ihtisas eğitimi sonunda yapılan mezuniyet sınavının aynı zamanda vaizlik giriş sınavı olmasıdır. Özetle bu kursu başarıyla bitiren vaizlik ataması için tercih hakkına sahip olmaktadır. Dileyen personel, önceki görevine bir dilekçe yazarak dönebilme hakkına sahiptir.

Bu çalışmada bahsi geçen bu iki eğitim kurumu öğrenci kabul şartları, program, mezuniyet ve atama, öğretmen yeterlikleri bakımından karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Ardından sonuç kısmında bir değerlendirme yapıp Diyanet Yüksek İhtisas Kursları'na yönelik öneriler sunulacaktır.

1. Öğrenci Kabul Şartları

Osmanlının son döneminde ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmış olan Medresetül Vaizin'e öğrenci kabul şartları, Medresetül Vaizin Nizamnamesi ile belirlenmiştir. Dört yıl öğretim süresi olan ve her sene imtihanla (yazılı ve sözlü) kırk öğrenci alınması planlanan bu medreseye öğrenci kabul şartları şu şekildedir (Yazıcı, 1991, s. 107):

- a) 20-30 yaş arasında medrese mezunu öğrenciler kabul edilecektir.
- b) Sabıkasız, sağlıklı ve organ eksikliği veya kekemeliği olmayan öğrenciler alınacaktır.
- c) Giriş Sınavı'nda başarılı olanlar kabul edilecektir.
- d) Öğrenciler, mezuniyet sonrası Nezaretin gösterdiği görevde dört yıl mecburi hizmetli olarak çalışmayı kabul etmelidir.

Diyanet İhtisas Eğitim Merkezleri'ne öğrenci kabulünde aranan nitelikler ise şöyle belirlenmiştir:

- a) Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde kadrolu/sözleşmeli memur olarak çalışıyor olmak
- b) Memuriyette adaylığı kaldırılmış olmak
- c) Dört yıllık dini yükseköğrenim mezunu olmak
- d) 40 yaşından küçük olmak
- e) Yapılacak sözlü ve yazılı sınavda başarılı olmak

Medresetü'l Vaizin'e girişte "Duhul İmtihanları" ismiyle ikisi yazılı ve ikisi sözlü olan bir imtihan yapılmıştır. Bu sınavda on satırlık Arapça bir metnin harekelenip Türkçe'ye çevirdikten sonra Sarf ve Nahv açısından tatbik ve tahririnin yapılması istenmiştir. İkinci imtihanda on-on beş satırlık Türkçe bir mektup, üçüncü şifahi imtihanda Mantık, Meani, Beyan, Akaid, Usul-i Fıkıh ilimlerinden ve son imtihanda ise Hesap, Coğrafya-ı Umumi ve Osmani ve Malumat-ı Medeniye'den üçer soru sorulmuştur (Atay, 2018, s. 406).

İmtihanlardan her biri yirmi tam puan üzerinden değerlendirilmektedir. İmtihanlardan en az on puan alanlar başarılı sayılacak, başarılı talebe sayısının kontenjanın üzerinde olması halinde ise sıralama yapılarak kontenjan sayısı kadar, buna ek olarak diğer İslâm ülkelerinden de on talebe kabul edilecektir. Yabancı uyruklu talebeler, dersleri takip edebilecek derecede Türkçe bilmeleri halinde, diğer imtihanlarda başarılı olmaları şartıyla bu dersin imtihanından muaf tutulacaklardır (Zengin, 2016, ss. 45-56).

Talebelerin öğrenimleri sırasındaki imtihanlarda ise diğer medreselerde rastlanmayan farklı bir usul getirilerek yıl sonunda yapılan sınıf geçme imtihanları yanında, genel başarının tespitinde dikkate alınmak üzere, aralık ayının ilk haftasında hususi imtihanlar adıyla günümüzde de uygulanan ara imtihanlarının yapılması kararlaştırılmıştır (Zengin, 2016, s. 46).

Diyanet İhtisas Kurslarına öğrenci kabulünde de benzer bir uygulama yapılmaktadır. Arapça, İlahiyat ve Genel Kültür alanlarının bulunduğu yazılı sınavda başarılı olabilmek için 70 puan almak gerekmektedir. Yazılıda başarılı olan adaylar ise sözlü mülakat sınavına girme hakkı kazanmaktadır. Sözlü sınavda başarılı olmak için de yazılı puandaki taban puanı almak gerekmektedir. Bu sınavda Kuran, Arapça, İlahiyat Alanı, Temsil Kabiliyeti, Genel Kültür ve son olarak da Arapça bir kompozisyon yazılması istenmektedir.

İki kurumun da öğrenci kabul şartlarına bakıldığında öncelikle belirli bir yaş aralığında öğrenciler kabul edilmektedir. Öğrenci kabulü için iki kurum da yazılı ve sözlü sınav yolunu tercih etmiştir. Sabıka, sağlık gibi hususlar her ne kadar ihtisas alımında zikredilmese de mülakatlarda ve atamalarda bu durum değerlendirmeye alınmaktadır. Bazı teknik farklılıkların dışında önemli bir ayrıntı olarak Medresetü'l Vaizin'den mezun olan öğrencilerin zorunlu hizmete tabi olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Medresetül Vaizin'de daha detaylı bir sınav sistemi uygulandığı da göze çarpmaktadır.

Özetle öğrenci kabulünde iki kurumun yaklaşımı şekil olarak benzer bir yaklaşıma sahip olsa da Medresetü'l Vaizin vaiz yetiştirmek için kurulmuş bir eğitim merkezi iken ihtisas eğitimi dışarıdan bir alım yerine mevcut personelinin niteliğini artırmaya yönelik tamamlayıcı bir eğitim olarak görülmektedir.

2. Program

6 Şubat 1913 tarihli Medresetül Vaizin Nizamnamesi'ne göre bu medresenin açılış amacı şu şekilde belirlenmiştir:

“Ahkam-ı Aliyye-i Kur’aniyye ve Sünnet-i Seniyye-i Nebeviyye dairesinde mevaiz-i hasene-i ictimaiyye icrasıyla Din-i Mübin-i İslam’ın müessis-i medeniyet ve fazilet olduğunu cihan-ı insaniyyete neşredebilecek erbab-ı kemali yetiştirmektir.” (Bayraktar, 2009, s. 52).

Diyanet İhtisas Kursları'nın amaçları ise şu şekilde belirlenmiştir:

“Bu program, temel İslam ilimleri alanında temayüz etmiş, bu ilimlerle ilgili klasik ve modern çalışmaları etkin kullanabilen, güncel dini meselelere ve inanç problemlerine Kur’an, sünnet ve İslam dininin tarihsel tecrübesi çerçevesinde çözüm üreten, topluma din hizmeti sunarken kadim ve modern bilgi ve medeniyet birikiminden yararlanan, Başkanlığın hizmet alanlarına yönelik hizmet içerisinde bilgi ve görgüsünü artırmış personel yetiştirmeyi amaçlamaktadır.” (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2017). Bunun dışında alt amaçlar olarak da şunlar ifade edilebilir:

- a. İhtisas hazırlık bölümünde kursiyerlerin Arapça'yı bütün yönleriyle öğrenmeleri; İhtisas Eğitim bölümünde ise Temel İslam Bilimleri alanında tutarlı ve bütüncül bir bakış açısı kazanmaları amaçlanmıştır.
- b. Programda kursiyerin din görevliliği hizmetini en güzel şekilde yapabilmesini sağlayacak temel becerileri kazanması amaçlanmıştır.
- c. Ölçme ve değerlendirme sürecinin mümkün olduğunca objektif olması için, öğrenme alanlarının genel kazanımları ve ünite açıklamaları, yararlanılabilecek kaynaklar ve ilgili açıklamaların çerçeve halinde verilmesi metodu benimsenmiştir.

d. Her kursiyer programda yer alan usul ve esaslar çerçevesinde bitirme tezi, vaaz-hutbe ve mütalaa hazırlamakla sorumlu olup buna yönelik idare tarafından gerekli takip ve koordinasyon sağlanmalıdır.

e. İhtisas bölümünde Arapça bir amaç olmaktan çıkarılarak bir araç halinde kullanılmalıdır.

f. Bitirme tezi ile; Kursiyerlerin ihtisas yazılı bir şekilde ortaya koymalarını temin etmek, Kursiyerlerin dini bilgi üretmelerini sağlamak eğitimi sürecinde elde etmiş oldukları bilgi ve becerilerden hareketle bilimsel araştırma usul ve esaslarına uygun, bir konu ile ilgili düşüncelerini yapmış oldukları detaylı araştırmalar neticesinde, Kursiyerlerin akademik ilgi ve ihtiyaçlarını artırmak ve yazma becerilerini geliştirmek, Kursiyerin bilimsel kapasitesini artırmak ve ilmi birikimini görünür hale getirmek, Bir danışman rehberliğinde disiplinli çalışma alışkanlığı kazandırmak, Düşüncelerini elde ettiği veriler doğrultusunda temellendirebilmesi, sistematik bir halde ifade edebilmesi ve bunları savunabilme özgüvenini geliştirmesi hedeflenmektedir.

Diyanet Akademisinin kurulmasıyla birlikte İhtisas programı imam-hatip, müezzin-kayyım, Kur'an kursu öğreticisi ve vaiz adaylarına yönelik olarak her bir dönemi 14 hafta ders ve 15. hafta sınav olacak şekilde yapılandırılmıştır.

Medresetül Vaizin ve Diyanet İhtisas programlarında yer alan dersler aşağıda listelenmiştir.

Medresetü'l Vaizin ve İhtisas Programı

Medresetü'l Vaizin Programı (1914)

Tefsir-i Şerif, Hadis-i Şerif (Usul-i hadis ile)

İlm-i Kelam (ve tarihi)

İlm-i Fıkıh

İlmi Usul-i Fıkıh

Feraiz (ve intikal kanunu)

Siyer-i Nebi

Tarih (1- İslam, 2- Osmanlı, 3- Medeniyet, 4- Edyan, 5- Umumi, 6- Türk Tarihi)

Coğrafya (Osmanlı, İslam)

Edebiyat-ı Osmaniye

Edebiyat-ı Arabiye

Edebiyat-ı Farisiye

Riyaziyat (Hesap, Hendese, Cebir)

İlm-i Heyet (ameli surette)

Tabiiyat (1- Hikmet, 2- Kimya, 3- Mevalid-i Selase)

Felsefe (Mantık, İlm-i Ahval-i Ruh, Ahlak, Mabadet Tabia, Tarih-i Felsefe ve bilhassa Felsefe-i İslamiye)

İctima ve Terbiye

Malumat-ı Hukukiye (Muhtasar Nazariyat, Kavanin ve Nizam-ı Hukukiye ve Cezaiye ve Vakfiye ve Cemaat-ı İslamiye Teşkilatı vs.)

İlm-i İktisat ve Mali (Kavanin ve Nizam-ı Maliyede Mucmelen Gösterilecek)

Hıfzıssıhha (ameli surette mudavat-ı iptidaiyede gösterilecek)

Hitabet ve Mev'ıza (nazari ve ameli)

Terbiye-i Bedeniye

Diyanet İhtisas Programı (2018)

Kur'an-ı Kerim

Tefsir, (Tefsir Tarihi ve Usûlü, Güncel Tefsir Problemleri, Tefsir Klasik Metin)

Hadis, (Hadis Tarihi ve Usûlü, Hadis Tahlil ve Tenkit, Güncel Hadis Problemleri, Hadis Anlama ve Yorum, Hadis Klasik Metin)

Fıkıh, (Fıkıh Usûlü, Fıkıh Mukayeseli Metinler, Feraiz, Fetva Usûlü, Fıkıh Klasik Metin, Ahvalı Şahsiyye, Fıkıh İlmine Giriş, Fıkıh Külli Kaideler, Güncel Fıkıh Meseleleri)

İslam Düşüncesi, (Eleştirel Düşünce ve Mantık, Akaid-Kelam, Tasavvuf, Yaşayan Dünya Dinleri, İslam Mezhepleri Tarihi, İslam Düşünce Tarihi)

Uygulama, Ders Uygulamaları (Tefsir, Hadis, Fıkıh), Din Hizmetleri, Din Hizmetleri Yönetim ve Mevzuatı, Bilgi Tecrübe Paylaşımı ve Sosyal Etkinlik başlıklarından oluşur.

Programları tablo şeklinde verilen ve çalışmanın ana omurgasını teşkil eden bu iki program, karşılaştırmalı bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Medresetü'l Vaizin ve İhtisas programları elbette aynı formatta programlar değildir. Bir asır önceki bilimsel verilerle bugünküler elbette bir değildir. Dolayısıyla programlar daha çok müfredat program dediğimiz tarzda ele alınarak derslerin bir karşılaştırması yapılacaktır.

İlk bakışta göze çarpan en önemli farklılık, Medresetü'l Vaizin'deki derslerin İhtisas derslerine oranla daha zengin ve çeşitli olduğudur. Disiplinlerarası yaklaşımı esas alan Medresetü'l Vaizin programına bakıldığında İslami ilimlerin yanında akli ilimlerin de yoğun bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Tarih, Coğrafya, Edebiyat, Felsefe, Mantık, Sosyoloji, Hukuk, Hitabet, Beden Eğitimi ve Kimya gibi derslerin yer alması, vaizlik mesleğini icra edecek bireylerin yaşadığı toplumu ve toplumun kültürünü, tarihini, hukukunu vb. bilmesini sağlayacak ve daha etkili bir vaaz sunabilmesi noktasında faydalı olacaktır. İhtisas programında ise genel anlamda akli ilimlerin yer almadığı görülmektedir. Önemli bir eksiklik olarak söylenilebilecek bu durum, geçmişten ders alınmadığının bir göstergesidir. Aynı zamanda günümüz bilgi ve teknoloji çağında heterojen bir kitleye hitap eden vaizlerin yetiştirildiği bu kurumlarda, hedef kitlenin tanınması adına psikoloji, sosyoloji, eğitim bilimleri gibi derslerin olmaması büyük bir eksiklik.

Medresetü'l Vaizin programının en önemli üstünlüklerinden biri de Hitabet ve Mev'ıza adıyla bir dersin olmasıdır. İslami ve akli ilimlerin öğretilmesi, eksiklikler ve yanlışlıklar da olsa bireylere bir şekilde aktarılabilir. Ancak bu bilgilerin insanlara aktarılmasında bireyin yeteneğinin yanında hitabet de önemli bir faktördür. Bilgi ve donanımın vaizde bulunması ne kadar önemliyse bunu karşısındaki kitleye nasıl sunacağı da mühim bir meseledir. Diğer yandan İhtisas programında bu tarz bir dersin olmaması çok büyük bir eksiklik olarak söylenebilir.

Yoğun öğretim mekânları olan bu kurumlardaki öğrencilerin sosyal etkinlikler yoluyla zihinsel ve bedensel açıdan zaman zaman dinlendirilmesi gerekir. Medresetü'l Vaizin programında bu anlamda "Terbiye-i Bedeniye" dersi bulunmaktadır. İhtisas programında ise sosyal etkinlikler

adıyla bir dersin yer aldığı görülmektedir. Ancak bu derslerin içeriklerine dair detaylı bilgiler bulunmamaktadır.

Medresetü'l Vaizin programında yer alan felsefe dersleri, özellikle İslam Felsefesi ibaresiyle sınırlandırılmıştır. Bu kayıt, her ne kadar İslami bir eğitimin yapıldığı kurum olması nedeniyle kabul edilebilir bir durum olsa da genel bir felsefe dersinin olması daha yerinde bir karar olabilirdi. Ancak İhtisas programında Mantık ve Kelam dışında Felsefe ile ilgili bir ders bulunmamaktadır.

Programlarda yer alan teorik derslerin yanında uygulama kısmı da mühim bir konudur. İhtisas programına baktığımızda bir uygulama olduğu görülmektedir. Ancak vaaz etme hususu kurslarda gönüllülük esasına göre uygulanmaya devam etmektedir. Medresetü'l Vaizin programında ise böyle bir uygulama yer almamıştır. Ancak geleneksel bir hale gelmiş olan cerr uygulamaları ve bu kurumlara özel uygulamalar yapılmış olabilir. Medresenin eğitim-öğretim süreçleri hakkında hem dönemin ağır şartları hem de nizamnamelerde yer almamasından dolayı net bilgilere sahip değiliz. İlâveten Medresetü'l Vaizin programında yer alan İlm-i Heyet (Astronomi), Hıfzıssıhha (Sağlık) ve Hitabet ve Mev'iza dersleri hem nazari hem de ameli surette öğretilmesi gerektiği bilgisi yer almaktadır. Bu husus teori ile pratiğin birleştirilmesi ve hayatla ilişkilendirilmesi anlamında Medresetü'l Vaizin programının İhtisas programına karşı üstünlüklerinden biridir.

İhtisas mezunları ile ilgili yapılan bir araştırmaya göre, bilgilerin kursiyerler tarafından sistemli bir şekilde elde edilemediği, büyük bölümünün, kurstan sonra üstleneceği görevi iyi bir şekilde yürütebilecek derecede bilgi edindiğini belirtmesine rağmen edindiği bu bilgileri zihninde sistemli hale getiremediği sonucuna ulaşılmıştır (Kara, 2006, s. 117). Yine aynı araştırmaya göre kursiyerlere uygulamanın yeterli olup olmadığı sorusuna %16'sı "evet yeterli" cevabını vermiştir. Buradan İhtisas eğitim merkezlerinde yoğun bir bilgi depolamanın olduğu ve bilgilerin analiz ve sentez boyutlarında öğretilmediği sonucu çıkmaktadır. Bu sorun daha çok uygulama ve kursiyerlerin de aktif olduğu bir öğretim ile çözüme kavuşturulabilir.

Özetle vaiz yetiştirme politikalarında önemli bir gelişim ve değişim olsa da hala istenilen bilimsel düzeyde gerçekleştirilemediği ve özellikle uygulama konusunda programda eksikliklerin olduğu görülmektedir. Gelenekten faydalanılarak günümüz bilimsel verilerini de kullanarak yaygın din eğitiminin en önemli organlarından biri olan vaizliğin niteliği artırılmalıdır. İlk adım olarak amaçlar ve hedefler daha detaylı belirtilerek İhtisas Eğitim Merkezleri yapısal ve zihniyet anlamında bir değişikliğe uğramalıdır.

3. Mezuniyet ve Atama

Her iki kurum da eğitim-öğretim sürecinin sonunda öğrencileri bitirme imtihanına tabi tutmaktadır. Medresetü'l Vaizin'i başarıyla tamamlamak için her dönem yapılan ara sınavlar gibi tefsir ve hadis başta olmak üzere imtihanların her birinden en az 7'şer puan almak gerekmektedir. Başarısız olanlara ise üç defa aralıklarla imtihana girme hakkı verilmiştir (Atay, 2018, s. 407). Diyanet İhtisas Kursu'nu başarıyla tamamlamak için ise dönem sonu sınavlarına benzer şekilde mülakattan başarılı olmak ve bitirme tezinin kabul edilmesi gerekmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2017).

Osmanlı döneminde vaiz tayin edilen yerler İstanbul dışındaki camiler, İstanbul camilerindeki kürsü şeyhlikleri, mescitler, türbeler, tekke ve zaviyeler, askeri vaizler (ordu şeyhi), saray vaizliği (hünkar şeyhi) olarak belirlenmişti (Akgündüz, 2016, ss. 22-36). Medresetü'l Vaizin'den mezunlarına ise mezuniyet derecelerine göre büyük camilerin vâizlikleri ile askerî birliklerdeki imamlık ve vâizlik görevlerine imtihansız olarak atanabilme hakkı verilmiştir. Mezunlar için dört yıllık bir zorunlu hizmet şartı bulunduğundan, görev almak istemeyenler tahsil masraflarını ödemekle yükümlü tutulmuştur (Zengin, 2016, s. 47). Bu da ciddi bir eğitimin sonucunda devletin ihtiyacı olan personelin belirli bir süre karşılanması hususunda önemli bir fayda sağlamış olmaktadır.

Diyanet İhtisas Eğitim Merkezi'nden mezun olan bireyler ise daha önce de ifade edildiği gibi vaizlik hakkına sahip olmakta ve tercih zamanını beklemektedir. Dileyen eski görevine dönebileceği gibi aynı zamanda Diyanet'te farklı görevler için de hak kazanabilmektedir. Medresetü'l vaizin mezunu vaiz, görevine atanırken, Diyanet personeli ihtisas eğitimini tamamlayan birey kurumun farklı pozisyonlarından çalışabilmektedir.

4. Öğretmen Yeterlilikleri

Medresetü'l Vaizin'de ders vermek üzere görevlendirilenler arasında Ziya (Gökalp), Ahmed Refik (Altınay), Ma'rûf er-Rusâfî, Selim Sırrı (Tarcan), Abdurrahman Şeref, Yusuf Akçura ve Mithat Cemal (Kuntay) gibi devrin tanınmış simalarının olması dikkat çekicidir (Zengin, 2016, s. 43). Bu medresede görevli olan müderrislerin yeterlikleri ile ilgili nizamnamelerde özel şartlar belirlenmemiştir. Anlaşılan devrin önde gelen yetkin kişilerini görevlendirerek nitelikli bir vaizlik eğitimi hedeflenmiştir.

Günümüzdeki İhtisas Eğitim Merkezi'nde görev yapan eğitim görevlilerine baktığımızda belirli şartların olduğunu görmekteyiz. İhtisas Eğitim Merkezleri'nde görev yapabilmek için bireylerin aşağıdaki şartları sağlaması istenmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı 2015):

Eğitim görevlisi olarak atanabilmek için;

- 1) En az dört yıllık dini yükseköğrenim mezunu olmak,
- 2) İhtisas kursu belgesine sahip olmak veya ilahiyat alanında doktora yapmış olmak,
- 3) Yapılacak sınavda başarılı olmak.

Medresetü'l Vaizin'de öğretmenlik yapacak kişilerin atanmasında bir kıstasın olmadığı ve dönemin önde gelen müderrislerinin atandığı görülmektedir. Ülkenin ekonomik, siyasi, sosyal şartları göz önünde bulundurulduğunda bu uygulamanın yerinde olduğunu söylenebilir. Ancak bu durum dini bir alanda uzmanlaşmış bir edebiyatçının, sosyoloğun veya tarihçinin disiplinlerarası yaklaşımıyla eğitim vereceğinin de göstergesi olduğundan önemli bir katkı sağlayabilecektir.

Diyanet İhtisas Merkezleri'ndeki eğitim görevlilerinin ise eğitim verdikleri kurumdan mezun olmaları veya doktora mezunu olmaları şartı yerinde bir uygulamadır. Ancak buradaki önemli bir eksiklik pedagojik formasyon sertifikası şartının olmamasıdır. İhtisas eğitim merkezinde görev alacak öğretim elemanlarının alımında alan uzmanlığının yanında akademik unvan, pedagojik formasyon, eğitimcilerin eğitimi sertifikası gibi bazı kriterlerin dahil edilmesi eğitimin kalitesine önemli katkılar sağlayabilir.

Sonuç ve Öneriler

Yaygın din eğitiminin vasıtaları Cumhuriyet öncesine kadar hutbe, vaaz, mecmua ve gazeteler, ev sohbetleri ile sınırlı iken, bugün bu vasıtlar çeşitlenmiştir. Yaygın din eğitimi mekanları olarak camiler ve mescitler, tekke ve zaviyeler, kıraathaneler iken, bugün hastaneden, cezaevlerine kadar daha geniş bir yelpazede din eğitimi ve hizmetleri faaliyetleri yürütülmektedir.

Yaygın din eğitimi, her mekân ve zamanda yapılabilmesine rağmen özellikle cuma günleri Ramazan, bayram, kandil, arefe, aşure günü gibi dini özelliğe sahip olan günlerde daha bir önem kazanır. Cuma günleri cuma namazından önce yapılan vaazlar, İslam yaygın din eğitiminin en önemli vasıtasıdır. Yine Ramazan ayında teravihten önce yapılan vaazlar da çok önemlidir. Yaygın din eğitimi denildiğinde akla ilk gelen vaazlardır. Hatta İkinci Meşrutiyet öncesi dönem göz önüne alınacak olursa, vaazlar sadece yaygın din eğitiminde değil, toplumun her konuda bilgilendirilmesinin ve geliştirilmesinin yani yaygın eğitimin en önemli vasıtası olmuştur. Bu sebeple, vaaz meselesi İslam tarihinde ve özellikle de Osmanlıda merkezi bir konumda yer almıştır

ve vaaz/vaiz konusu her zaman gündemde olmuştur. Hz. Peygamberin tebliğ ettiği dinin vaaz ve öğüt yoluyla bir yetişkinler eğitimi olarak yeryüzünde yayılmaya başladığı göz önüne alınırsa, meselenin önemi daha açık olarak anlaşılabilir (Doğan, 1999, s. 262).

Müslümanların tümü dini konuları ayrıntılı bir şekilde öğrenebilecek kadar ilim tahsiline zaman ayırmamaktadır. Bu sebeple bir uzmanlık işi olan vaizlik mesleğe devreye girmektedir (Bayraktar, 2009, s. 22). Buradan hareketle tarihi gelişimi içerisinde siyasi, ekonomik, kültürel sebeplerin etkisiyle almış olduğu çeşitli şekil ve muhtevalar ve mesleğe getirilen eleştirilere rağmen, vaaz ve vaizliğin Müslüman halkın dinin teori ve pratiklerini öğrenmesinde, milli birlik ve bütünlüğün sağlanmasında, dini sapmaların önüne geçilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Bu anlamda, yaygın din eğitimi vasıtalarından biri olarak hala en etkili yollardan olarak kabul edilen vaaz, teknik ve teknolojinin bugünkü zenginliğe sahip olmadığı zamanlarda çok önemli görevler ifa etmiştir (Doğan, 1999, s. 270).

Osmanlılarda II. Meşrutiyet ile beraber vaazlar ve vaizler ile ilgili özellikle dönemin dergilerinde ve halk arasında ciddi eleştirilere uğrayan ve artık toplumsal ihtiyacı karşılamayan bu mesleği ihya etmek için çareler düşünülmeye başlanmıştır. Sonuçta bir ihtisas medresesi kabul edilebilecek olan Medresetü'l Vaizin kurulmuştur.

Meslek medreseleri olarak kabul edilen bu medreselerin beklenen ölçüde verimli olamadığı, uygulanmasında başarı sağlanamadığı görülmektedir. Bunun sebepleri arasında siyasî belirsizlikler ve savaş yıllarına rastlamış olmasının yanında kurumların idarî birliğinin sağlanamamasının da çok önemli payı olmuştur (Zengin, 2016, s. 58).

Dönemin şartlarından dolayı uygulanması pek mümkün olmayan bu medreselerin programının, günümüz vaizlerinin yetiştiği İhtisas Eğitim Merkezleri'nden bazı önemli artılarının olduğu görülmektedir. Aradan geçen bir asırdan fazla bir süreye, günümüzde değişen ve çeşitlenen hizmetlere, bilim ve teknolojiadaki gelişmelere rağmen Diyanet İhtisas Programları, her ne kadar eskiye kıyasla önemli değişikliklere uğrasa da kanaatimizce Medresetü'l Vaizin'den bazı noktalarda hala geride kalmış gözükmemektedir. Yukarıda bahsi geçen bu farklılıkları tekrar belirtmek yerine İhtisas eğitime yönelik önerileri maddeler halinde şu şekilde ifade edilebilir:

1) Diyanet İhtisas Kursları mevcut sistemi değiştirilmeli ya da vaizlerin yetişmesi için ayrı bir kurum oluşturulmalıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı, mevcut sistemi devam ettirerek vaiz yetiştirmekten vazgeçmeyecekse vaizlik mesleğine özel derslerin yanı sıra hitabet, sosyoloji, psikoloji, felsefe, din eğitimi, dini danışmanlık ve rehberlik gibi derslerin programa konulması için gerekli hassasiyet gösterilmelidir.

2) Müftü, vaiz, imam gibi din görevlilerinin temel eğitimlerini aynı kurumda aldıktan sonra şayet hizmet alanlarıyla ilgili farklı eğitimleri gerekiyor ise bunu ya aynı kurumda farklı ders veya bölümler altında ya da hizmet esnasında tamamlamaları daha anlamlı görünmektedir. Günümüz açısından da bu hususun göz önünde tutulması gerekir. Kurumlardaki çeşitlilik yerine amaca uygun program, müfredat ve yöntemlerin geliştirilmesi daha yararlı olacaktır.

3) İlahiyat eğitiminden sonra bu kadar yoğun bir Arapça ve Temel İslam Bilimleri ağırlıklı bir programla eğitim verilmesi ilahiyat niteliğini tartışmaya açmayı gerektirmektedir. İlahiyat Fakültesi'ndeki sorunlar çözülerek, İhtisas kursunda daha yoğun bir programdan çok adına uygun bir şekilde ihtisaslaşmayı sağlayan, uygulama ağırlıklı bir program yapılmalıdır. Esasında ihtisas eğitiminin varlığı, ilahiyat fakültelerinin yetersiz kalmasının bir sonucudur.

4) İhtisas programı daha güncel, günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde derslerle birlikte yeniden gözden geçirilmelidir.

5) İhtisas mezunlarının vaizlik, müftülük, eğitim görevlisi gibi farklı nitelikteki görevlere atanması ve buna karşılık tek bir programla bu kadar farklı meslek grubunun yeterliklerini

sağlamaya çalışması yanlış bir uygulamadır. İlahiyat Fakülteleri için meslek alanlarına göre bölümleşme önerisi, bu kurumlar için de önerilebilir.

6) Günümüz İlahiyat fakültelerinde öğrenciler uzun soluklu bir hitabet dersi almadan ve halkın karşısına çıkmadan mezun olmaktadır. Konu ile ilgili yapılan birçok araştırmaya göre ilahiyat öğrencilerinin birçoğu, vaaz edecek kapasitede olup olmadıkları konusunda bir fikre sahip değildir. Bu durumun uygulamalı bir eğitim olmadığından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla din hizmetini yürütecek olan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin eğitimleri süresince uygulamalı bir eğitime tabi tutulmasının din hizmetlerinin etkili olmasına büyük katkı sağlayacaktır. Muhtemelen İlahiyat Fakültelerindeki bu eksikliği gidermek adına İhtisas Kurslarında yoğun bir program uygulanmaktadır.

7) Vaazlarda hurafelerle dolu olan vaaz kitaplarının kullanılması, misyonerlik çalışmalarının önüne geçilememesi, ilim ve din arasında sanki bir zıtlık varmış gibi yanlış fikrin yaygınlaşması, gelişmenin önündeki fikirlerin anlatılması vaizlerin yetiştirilmemelerinden dolayıdır. Bu problemler bir asır önce de mevcuttu. Vaizlerin geçmişten beri okuna gelen ilimlerin tahsiline önem vermekle beraber, günümüzde ortaya çıkmış olan beşerî ilimlerden haberdar olarak yetiştirilmeleri gerekir.

8) Diyanet eğitim merkezlerinde görev alacak personele alan uzmanlığı yanında akademik unvan, pedagojik formasyon, eğitimcilerin eğitimi sertifikası gibi şartlar getirilmelidir.

Günümüz vaizliğinin problemlerinin çözüme kavuşturulmasında Osmanlının son dönem tartışmalarının göz önünde tutularak Medresetü'l-Vaizin merkezinde yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada temelde iki kurumun programında yer alan dersler üzerinden bir değerlendirmenin yanında öğrenci kabulü, mezuniyet ve atama, öğretmen yeterlikleri hususları da özetle incelenmiştir. Tarihsel tecrübelerimizden faydalanmamız gerektiği gerçeğinden hareketle bugünkü vaizlik eğitimine katkı sunmak amaçlanmıştır.

Bu çalışma 2018 yılında hazırlanmıştır. Bugün gelinen noktada birçok problemin devam ettiği, sayısal anlamda birçok ihtisas merkezinin açılmasına rağmen nitelik sorununun çözülemediği eleştirileri devam etmektedir. Ayrıca son olarak çalışmanın hazırlandığı dönemden sonra bu çalışmada belirtilen bazı olumsuzlukların program değişikliğine gidilerek düzeltildiği de bilinmelidir. Ancak temel sorun, İmam Hatip Ortaokulları, İmam Hatip Liseleri, İlahiyat Fakülteleri, Diyanet İhtisas Merkezleri gibi eğitim kurumlarının tartışmalardan uzak bilimsel bakış açısıyla sağlam bir zemine kavuşamamasında yatmaktadır.

İlk İhtisas merkezinin kuruluşundan bugüne yarım asırlık bir sürenin geçmesine rağmen konuyla ilgili akademik çalışmaların azlığı ve bu eğitimle ilgili yapılan çalışmalarda eleştiri ve beklentilerin hala devam ettiği görülmektedir. Hasekinin 50. Yılı sempozyumunda yapılan, bu eğitim merkezlerinin sayısının her geçen gün arttığı ancak niteliğin aynı oranda artmadığı yönündeki yorumlar da bunu desteklemektedir. Konuyla ilgili hem teorik hem de saha çalışmalarının artması, bu kurumların daha işlevsel ve nitelikli hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

References

- Akgündüz, M. (2016). *Osmanlı döneminde vaizlik*. Osmanlı Araştırmaları Vakfı.
- Atay, H. (2018). *Osmanlılarda yüksek din eğitimi*. Atayy.
- Bayraktar, M. F. (2009). *Türkiye’de vaizlik*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı.
- Bilgin, B. (1995). *Eğitim bilimi ve din eğitimi*. Yeni Çizgi.
- Cirit, H. (n.d.). Vaaz. TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/vaaz>
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (1994). Hizmet içi eğitim yönetmeliği. [https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/Hizmet%20%C4%B0%C3%A7i%20E%C4%9Fitim%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi%20\(1994\).pdf](https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/Hizmet%20%C4%B0%C3%A7i%20E%C4%9Fitim%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi%20(1994).pdf)
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2017). İhtisas eğitim programı. <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/Documents/%C4%B0ihtisas%20E%C4%9Fitim%20Program%C4%B1%20-%202017.pdf>
- Doğan, R. (1999a). Osmanlı’nın son döneminde yaygın din eğitiminde vaaz ve vaizlik. *Diyanet İlmi Dergi*, 35(1), 171–206.
- Doğan, R. (1999b). Yaygın din eğitimi açısından II. Meşrutiyet dönemine kadar vaaz ve vaizliğin gelişimine tarihî bir bakış. *Dini Araştırmalar*, 1(3), 257–272.
- Kara, M. (2006). *Diyanet İşleri Başkanlığı hizmet içi eğitim ihtisas kurslarının din eğitimi açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Kurt, İ. (2023). Kuruluşundan bugüne diyanet işleri başkanlığı dini yüksek ihtisas eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar üzerine bir değerlendirme. *RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 78-91.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı. (n.d.). Diyanet İşleri Başkanlığı atama ve yer değiştirme yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20685&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Tosun, C. (1997). İlahiyat fakültelerinde vaizlik eğitimi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36(1–2), 179–222.
- Uludağ, S. (2013). İslam’da vaaz ve irşadın önemi. İçinde *Vaaz ve vaizlik sempozyumu* (ss. 29–38). Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Yazıcı, N. (1991). Osmanlıların son döneminde din görevlisi yetiştirme çabaları üzerine bazı gözlemler. *Diyanet Dergisi*, 27(4), 55–123.
- Yüksel, Z. (2013). Osmanlı’da vaaz ve vaizlik geleneği. İçinde *Vaaz ve vaizlik sempozyumu* (ss. 163–185). Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Zengin, Z. S. (2016). Osmanlılar’da II. Meşrutiyet döneminde yeni açılan medreseler ve din görevlisi yetiştirme çalışmaları. *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 36, 33–61.

ETHICAL DECLARATIONS**Research and Publication Ethics**

I declare that this article is an original work and was prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The article has not been published elsewhere and is not currently under review by another journal.

All sources used in the study have been cited in accordance with academic standards. I declare that the study does not contain plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data, and that the research findings have been presented in accordance with the principles of scientific integrity.

Author Contributions

The author single-handedly designed, conducted, and analyzed the study and prepared the report for this article. I have reviewed and approved the final version of the article and agreed to its publication.

Conflict of Interest

I declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author. Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author.

Copyright and Permissions

I confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

I confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR**Araştırma ve Yayın Etiği**

Bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan ederim. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkısı

Çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin raporlama aşamasını tek başına yürütmüştür. Makalenin son hâlini okuyup onayladım ve yayımlanmasını kabul ettim.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederim.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri tarafımdan dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk bana aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan ederim.

Yazar Onayı

Makalenin son hâlini okudum, onayladım ve yayımlanmasını kabul ettiğimi beyan ederim.